XIV. 5. 12

27.1

JEZUITENSPIEGEL.

EENE ERNSTIGE WAARSCHUWING

VOOR

OVERHEDEN EN BURGERS.

DOOR

Pater F. S. AMMANN.

SCHRIJVER VAN:

OPENT DE OOGEN, GIJ KLOOSTERVERDEDIGERS! ENZ.

AMSTERDAM,
Weytingh en van der Haart.
1844.

KONINKL
1163 465

JEZUITENSPIEGEL.

GEDRUKT BIJ D. ALLART.

JEZUITENSPIEGEL.

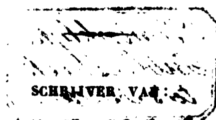
EENE ERNSTIGE WAARSCHUWING

VOOR

OVERHEDEN EN BURGERS.

DOOR

(*Pater*) *F. S. AMMANN.* ?

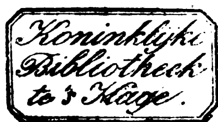

OPENT DE OOGEN GIJ KLOOSTERVERDEDIGERS, ENZ.

AMSTERDAM,
WEYTINGH EN VAN DER HAART.

1844.

Koninklyke
Bibliotheek
te 's Hage.

INHOUD.

VOORREDE.

Of het verschijnen van dit geschrift, het opstellen van dezen spiegel, eene regtvaardiging behoeft, zal wel niemand met ernst vragen, die gelegenheid heeft, het in vollen gang vlijtig voortgaande raderwerk der Jezuïtische machinerie met elken dag nader te leeren kennen, en die door stand, omstandigheden en betrekkingen met hetzelve in aanraking gekomen is. De zich altijd verder uitbreidende zigtbare en onzigtbare hand der jongeren van LOYOLA, *in staat, kerk en school, het vergiftige van hunne grondstellingen, van het Jezuitismus, hetwelk niets onbeproefd laat, om zich in alle maatschappelijke, vaderlandsche, burgerlijke en huisselijke aangelegenheden te dringen en dezelve uit te zuigen; de onvermoeide werkzaamheid, waarmede de Jezuitenorde zeker en voortdurend de heiligste aangelegenheden, de duurste belangen der menschheid zoekt te bezoedelen, aan zich zoekt te trekken en derzelver helsche, onstaatkundige, onkerkelijke en onmaatschappelijke oogmerken zoekt te bereiken en in omloop te bren-*

gen; het verbreken van alle overeenstemming, het aankweeken van wederzijdsch wantrouwen en het zaaijen van tweedragt in elk staatsverbond, waarin dezelve onbegrensd en met de grootste verwaandheid, zich onbeschaamd en listig tegen wetgevende en uitvoerende magten, tegen wereldlijken en geestelijken verzet; de theoriën en kunstgrepen om staatsregelingen te doen vallen; het vrijzinnigstelsel in een valsch beschermingsstelsel en het oorspronkelijke langzamerhand in een volstrekt oppergezag te veranderen, en de vrijheid en zelfstandigheid, het vrije woord en de vrije drukpers te ketenen; dit zijn verschijnselen, die zich dagelijks vernieuwen en zich in altijd grooter wordende kringen uitbreiden. Deze verschijnselen zijn te gelijk uitdagingen, om den verderfelijken en invretenden stroom van het Jezuitismus, deszelfs grondstellingen en pogingen, deszelfs aanmatigingen en verstoringen, krachtig, levendig, nadrukkelijk en stellig tegen te gaan, zonder schroom of vrees de kloosters op te heffen, de schanddaden en inquisitiën der Loyolisten en hunne bedrijven open te leggen, alsook diegene met smaad te teekenen, die zich, hetzij of uit vriendschap of uit staatkunde, met dezelve verbonden hebben, hunne onedele oogmerken huldigen,

en hierdoor aan land en volk hoogverraad oefenen, en die het heiligste voor weinige zilverlingen verkoopen. Het is voor elken burger een heilige pligt, om aan deze uitdagingen te voldoen, zoolang de liefde en trouw hem aan het vaderland verbindt, zoolang het hem nog vergund is vrij te spreken, en zoolang zijne kracht nog niet verlamd is.

De herstellingstijden met hunne verscheidene smartelijke en bloedige gebeurtenissen, bevatten zware aanklagten tegen de Jezuitenorde en tegen derzelver heilloos gedrag. De jongste dagen schilderen ons derzelver kuiperijen, derzelver nietige grondstellingen en voornemens, derzelver ruwheid en buigzaamheid af, waarmede zij verscheidene vrijstaten, volken en regeringen omsponnen en veroverd heeft, en tot derzelver heerschzuchtige oogmerken heeft weten te gebruiken en te leiden, waarmede zij mannen, die het land hersteld, de vrijheid gegrondvest en de wetenschappen bevorderd hebben, zoekt te verblinden, en tot de verachting van hunne vroegere gedachten, alsook tot de duistere dienstbaarheid zoekt terug te voeren, dewijl zij zeer goed de kunst verstaat, om hiermede schijnheiligheid, bijgeloof, onverdraagzaamheid en

dweeperij, deze afschuwelijke voortbrengselen van kerkelijke duisternis, voort te planten. Welke vorderingen de Jezuiten maken, welken invloed zij hebben, welken steun zij in de hooge geestelijkheid vinden, hoe zij zich door hunne vestiging in verschillende landen, door het aan zich trekken der opvoedingsinrigtingen en derzelver Jezuitenvorming, door de stichting en den opbouw van nieuwe collegiën en kosthuizen, eene groote en ver uitgebreide magt toegeëigend hebben, welke vorderingen hunnen geest, die van het Jezuïtismus, ook in hervormde landen gemaakt heeft; hoe zij, zoowel de regeringen als de kerk tot scheidingen opgewekt hebben, hoe zij de onvoorwaardelijke onderwerping van het volk aan de roomsche onderdrukking als eerst en laatst eindoogmerk voortzetten, en elk middel daartoe begeerig aangrijpen en vasthouden, hoe zij, om dit oogmerk te bereiken, de hervorming als eene staatkundige omwenteling, en het hervormde protestantsche geloof als eenen omwentelingsgeest verdacht zoeken te maken, om den haat tegen hetzelve op te wekken, gelijk het Jezuïtismus door allerhande werkingen daarop doelt, om de hervorming te vernietigen, en op derzelver puinhoopen de roomsche gloriekerk en

het rijk der duisternis en des bijgeloofs weder op te rigten, gewetensvrijheid te beangstigen en te ketenen, wetenschappelijke navorschingen als enkel schadelijke dwaasheden en werken des duivels zoekt te vernietigen; al deze vorderingen der Jezuiten en van het Jezuitismus, leggen aan alle burgers en voornamelijk aan alle overheden, den, door menigeen als een gevolg van hunne laauwheid en van hunne onverschilligheid omtrent waarachtig christelijke grondstellingen, te veel verzuimden pligt op, om met meer naauwgezetheid, met verdubbelden ernst en met ontoegefelijke strengheid, deze voor kerk en staat gevaarlijke orde tegen te gaan, om voor het volk deszelfs kostbaarste goederen en voor het vaderland deszelfs eer, vrijheid en regt te beschermen, en geene vijanden in het land te dulden en te onderhouden. Zeer vele Zwitsersche *regeringen hebben, ondersteund door het volk, met regt, de opheffing der kloosters in* Aargau, *als een geest van onrust, van wanorde en van voortgaande tegenstand, toegestaan, en zij ondersteunen* Aargau *in deszelfs regten. Maar deze maatregel is slechts half, en enkel verzachtend. Zoolang de Jezuiten in het land nestelen, bestaat er geene vrede;*

zoolang de hooge geestelijkheid zich mengt in het wereldlijke en kerkelijke bestuur, is er geene eendragt. Daarom worde dezen verstoorders en vijanden van het land den strijdhandschoen toegeworpen. Oorlog met hen, geen verdrag, geene zijdelingsche uitwegen. Een volk, dat den vijand in het land verdraagt, is deszelfs vrijheid niet waard; eene regering, die den vijand ontziet en verachtelijk naast zich laat staan, heeft hare waarde vergeten; zij heeft zichzelve geregt.

Mogt dit woord weerklank vinden, en dezen Jezuitenspiegel (de tentoonstelling der Jezuiten) *als eene ernstige waarschuwing regtvaardigen.*

Wie echter meer verlangt te weten, van de Jezuiten, het ontstaan van hunne orde, hun oogmerk, hunne werkzaamheid, hunne grondstellingen, hunne zedekunde, hun kerkelijk onderrigt en hunne staatkunde, als ook van het Jezuitismus en van deszelfs besmetting, aan diegenen worden de nieuwste hierover verschenen werken (welker titels men achter dit werkje aangeteekend vindt) aanbevolen, die met zaakkennis, trouw, onpartijdigheid en waarheidsliefde geschreven zijn.

DE JEZUITEN.

1. Wie zijn zij?

Zij zijn de medeleden van eene roomsch katholijke orde, die reeds dikwijls bestreden, dikwijls overwonnen, maar onlangs weder opgestaan is, namelijk: het zoogenaamde *gezelschap van* JEZUS; van een gezelschap, welks leden den heiligen naam van den Verlosser der wereld op het voorhoofd dragen, om des te eerder, onder dezen eerbiedwaardigen naam hunne heillooze oogmerken te bereiken, namelijk: de onderdrukking van den geest en eene onvoorwaardelijke slaafsche gehoorzaamheid in godsdienstige en staatkundige zaken; alsook om daardoor aan te toonen, dat zij zich boven alles verheffen, en dat zij hunnen werkkring over allen uitbreiden zullen, die den naam van JEZUS CHRISTUS vereeren of ten minste dragen. Wie zijn zij? Het zijn de Jezuiten, en staan in een berucht aandenken; die de instelling der onderdrukking als goddelijke prediken, terwijl zij het Evangelie ontheiligen; die den halfverganen stam des blinden geloofs en der dienstbare gehoorzaamheid weder leven zoeken in te blazen en weder bloeijende takken aan denzelven trachten voort te brengen,

elke magt aan zich zoeken te krijgen en te gebruiken, en hiertoe elk middel aangrijpen, hoe schaamteloos, hoe verwerpelijk en hoe vernederend het ook zijn moge, of hoe het ook tegen alle christelijke zedekunde moge aandruischen. Het zijn de Jezuiten, die het volk tot eene domme massa willen kneden, hetzelve tot eene ernstige betrachting van kerkelijk en pausselijk voorgeschrevene vormen uitnoodigen en tot eene voortdurende boete willen verdoemen; die met arglistigheid en met Argusoogen loeren, om zwakhoofden, gevallenen, geldeloozen en dezulken, die naar eenen schepter, naar hooge eer en naar belangrijke ambten hunne smachtende blikken wenden, of om dezulken, die het met zichzelven niet eens, in hun godsdienstig geloof twijfelachtig, door de overmaat van zinnelijk genot en losbandigheden tot zichzelven gekomen zijn, eene ligte boete en eene spoedige absolutie zoeken, in hun fijngesponnen net te lokken, hetwelk goed geplaatst en met het masker der liefde en der goedheid bedriegelijk bedekt is, en waarmede zij reeds zoo vele belangrijke vangsten gedaan hebben. — Wie zijn zij, deze, door den toorn van monnikenregtbanken bezworene dienstknechten? Het zijn de Jezuiten, die onder den dekmantel van godsdienst hunne zendingen in alle landen doen, en niet alleen de opvoeding, niet alleen de kerk, de biecht, de mis en het prediken aan zich trekken, om het zaad hunner slavernij des verstands met volle handen uit te strooijen; maar, die zich in een huichelaars gewaad in familiekringen dringen, de teederste banden uitvorschen, en wanneer het met hun oogmerk overeenkomt, verscheuren; het geweten beangstigen en binden, en de heiligste geheimen ruchtbaar maken. Wie zijn zij? Het zijn de Jezuiten, die door eenen boozen geest bezeten, den vrede nadeel doen, de eendragt den oorlog verklaren, de vreugde verminderen, den

waanzin bevorderen, steden en dorpen, paleizen en hutten tot hunne prooi verkiezen, die een twistzaad zaaijen, waarvan haat tegen de andersdenkenden, onverdraagzaamheid en inquisitie, bijgeloof en een schrikbewind de vruchten zijn, en die tusschen overheid en volk eene wijde kloof graven, ja zelfs tegen elkander doen verbitteren. Wie zijn deze duisterlingen, deze verstoorders van alle gezellige, burgerlijke en vaderlandsche banden, waarvoor een ieder, die de zijnen lief heeft, en die wenscht, dat in zijn vaderland eendragt en vrede, orde en rust, waar geluk en welvaart heerscht, zich moet wachten; en waartegen een ieder zich, als staatsburger en als belijder van het ware christelijke geloof moet wapenen? Het zijn de Jezuiten, die met redenen en met staal optreden, die op nieuws door den paus geroepen, sedert eenige jaren diens magt en heerschappij verder uitbreiden over landen, over volken en over geweten; eene magt, die alle, inzonderheid de hoogere standen door eene zondige zedeleer beheerschen, en hunne geestelijke en physieke have en goed voor zich zoeken te plunderen, aan den paus echter de volstrekte opperheerschappij trachten weder te geven. Het zijn de Jezuiten, deze voor de verlichte katholijken en opgeklaarde protestanten zoo gevaarlijke tegenstanders, deze licht- en waarheidschuwende geesten, die als krassende raven het heiligdom van den christen, deszelfs heilig geloof omzweven en nadeel doen, die dan eens JEZUS, dan eens BAÄL aanhangen, met den schijn van alle deugden en met de magt van alle ondeugden uitgerust, tusschen hemel en aarde staan en alles dreigen omver te werpen, wat hun voornemen en hunne oogmerken in den weg staat.

Wie zoude hen niet kennen, deze schaar, die het altaar en den kansel overweldigt, raadszalen en gemeentenvergaderingen, landen en vlakten met verderfelijken adem doorwaait en

bederf en doodslucht verbreidt? Of kent gij dezelve noch niet, medeburgers? zoo zie, met scherpen blik en opgeklaard verstand, naar elke landstreek, waar zij huizen en nestelen; of, reist zelve daarheen, b. v. naar het voorheen zoo vrije, gezegende en schoone *Lucern*, het voorheen *Lucerna lucens*, het lichtende voorbeeld in katholijk-kerkelijke dingen, de beschermer en bewaarder van kerkelijke regten en vrijheden; voorheen de vaste helper, waarop gansch verlicht Europa steunde, hetwelk toen geene roomsch pauselijke overheersching erkende, buiten zich zelve geen wereldlijke magt in deszelfs land liet gelden, of dengenen, die zich zelven zulk eene magt aanmatigde, uit het land bande, dat in de geschiedenis van zijne kerkelijke regten, een vereerend en onvergetelijk aandenken bezit, maar door deszelfs tegenwoordige regering tot schande gebragt wordt; ga, broeders, ga slechts daarheen, en gij zult onaangename dingen te hooren komen, dingen waarover de ware katholijk gruwt, die den verstandigen protestant echter een: *verlos ons van den boozen*, onwillekeurig afdwingt. — Jezuiten hier! Jezuiten in ons Vaderland! Makkers van Samuël, door de roomsche Sirocco over den St. Gothard naar de streken en den grond van Tell en van daar naar alle windstreken overgewaaid! *Domine miserere nostrum!*

2. Waar komen zij van daan?

Zij zijn de navolgeren van eenen man, die daar hij in een land geboren werd, alwaar de geest in de diepste duisternis wordt vastgehouden, den glans der klaarheid van den Heer niet kon aanschouwen, in een land hetwelk reeds sedert eeuwen zware

vergelding ondergaat, voor deszelfs hebzucht, deszelfs gruwelen en afschuwelijke slagtingen, welke het de vrije kinderen der natuur, de argelooze wilden, van den gezegenden grond van *Amerika* heeft doen ondergaan, alsook voor deszelfs inquisitiën en kettersregtbanken, in de *Indiën* opgerigt; dat zich, voor zoo vele trouweloosheden en arglistige verraderijen, door dweepzuchtige priesters veroorzaakt, met het bloed van deszelfs eigene kinderen verzadigt; dat slechts vijandschap en zamenspanningen, slechts dolk en zwaard, slechts huichelarij en verraderij, slechts haat en wraak kent, in een land, waarin geene vrede woont, waar de toomelooste driften en de schandelijkste boosheid, het licht van het heilige evangelie geheel verdooft, waarin de slavernij des verstands en bijgeloof, dweeperij en dwingelandij, gevangenis en banden hun leven en aanzijn hebben. In dit land, in *Spanje*, waaruit de zachte, goddelijke geest van het evangelie verdwenen is, werd in het jaar 1491, op deszelfs stamburg *Loyola*, in de provincie *Biscaaije*, de stichter geboren van het gezelschap van Jezus, hetwelk wegens deszelfs geschiedenis en deszelfs karakter eerder het gezelschap van *Judas Iscarioth* verdiende genoemd te worden; zijn naam is *Ynigo Loyola*, welke in een berucht aandenken staat; hij was de zoon van eenen Spaanschen Edelman, en edelknaap aan het koninklijke hof van Ferdinand en Isabella van *Spanje*. Bij de belegering van *Pampelona*, door de *Franschen*, in 1521, werd hij aan het eene been zwaar gekwetst. Gedurende zijne langzame genezing, hield hij zich onledig met het lezen van de geschiedenissen der Heiligen, hetwelk zijne vurige verbeeldingskracht, in verbinding met pijnlijke wondkoortsen, tot op het hoogste toppunt voerde, en dit bragt zijne gloeijende eerzucht en zijne overspannene geestdrijverij op de gedachte

om een ridder der H. Maagd MARIA te worden, en zijn geluk bij haar te beproeven. Niets was natuurlijker. Wegens zijne lamheid en verminktheid, kon hij geene hoop meer voeden, om de Spaansche dames als eenen bevalligen ridder te dienen, om hunne vlammende liefdeblikken tot zich te trekken en hunne smachtende harten te veroveren. Hij wendde zich daarom, om zich toch eenen naam in de wereld te maken, tot de dienst der kerk, dat is, tot derzelver monnikenreligie en monnikendienst. Hij wilde volstrekt een heilige worden. Hij wilde nu zeer streng voor zijne zonden boeten, om zijne vroegere liefdes-avonturen weder goed en effen te maken. Hij zeide zijne wapenen, pantser, helm en schild, na zijne genezing, vaarwel, en hing dezelve op, in de abdij van *Montserrate*, bij het beeld zijner jonkvrouw en wijdde zich ter harer eer aan vrijwillige armoede met bidden, waken en geesselen, beloofde kuischheid voor zoo verre de aanvechting van den duivel, hem niet in verzoeking bragt. Hij besloot in 1523 om tot de verdediging van den roem der heilige maagd, welke hij tot zijne schutsvrouw verkoos, naar vreemde landen te reizen, vooral naar *Jeruzalem* ter bekeering der Joden en der Mahomedanen, ten einde daardoor de kroon op zijn geestelijk ridderschap te plaatsen. Barrevoets en als een bedelaar kwam hij daar aan. Hier werd hij echter, door den opzigter van het Franciskaner klooster, ten oorzake van zijne ongeloofelijke onwetendheid daarin verhinderd, wijl deze bevreesd was, dat hij door zijnen blinden ijver, aan hetzelve en aan de christenen aldaar, allerlei nadeel zoude toebrengen. Hij miste dus hier zijn oogmerk als een onwetend mensch, niettegenstaande hij de zoon van eenen edelman was, en keerde weder bedelend en barrevoets terug, overladen met hoon en verachting. Daar hij zich

zelve schaamde over de les, welke hij in *Palestina* over zijne onwetendheid gekregen had, begon hij zich nu in *Spanje* op de wetenschappen toe te leggen. In zijn drie en dertigste jaar betrad hij eene school voor jongens, terwijl hij den onderwijzer zeer vleijend en onderdanig verzocht, om hem zeer streng te behandelen, om volstrekt geene fouten, nalatigheden of ongehoorzaamheid bij hem te dulden en hem streng te straffen, zonder op zijnen gevorderden ouderdom acht te geven. Maar met de vorderingen van Ynigo, ging het slechts zeer langzaam. Daarentegen maakte hij vorderingen in de bekeeringsijver, welke hem met nieuwe kracht bezielde, maar hem ook, als eenen ongeroepenen, als eenen ingebeelden indringer in vele verdrietelijkheden wikkelde. Met zijne godsdienstigheid wilde hij schitteren, op zijne vrijwillige armoede wilde hij zich verhoovaardigen, hij wilde gevallene meisjes tot zich nemen, wat zijn geweten hem maar het eerst mogt toevoeren.

Hetgeen hem in *Spanje* niet gelukte, daar men het kruidje wel kende, en met regt daarom, dewijl het profeetje in zijn vaderland niets gold, dat zocht hij in *Frankrijk* te bereiken. Zijn bekeeringsijver verliet hem niet. Dag en nacht hield hij zich daarmede bezig. Op Hemelsvaartsdag 1531, gelukte het hem in *Parijs*, verscheidene jonge lieden aan te werven en met zich tot een geestelijk verbond te vereenigen, welke hij plegtig deed beloven ongeloovigen te bekeeren, ketterijen in het geloof met wortel en tak uit te roeijen, en om dit oogmerk te bereiken, verpligtte hij alle leden, tot blinde gehoorzaamheid jegens hunne meerderen, tot ontzegging van het bezit van wereldlijke goederen, tot armoede en kuischheid (!!?), als ook om het verbond door nieuwe ledematen te versterken. Van hier keerde hij naar *Spanje* terug; in

1537 wilde hij met zijne vrienden te *Venetiën* te zamen komen en van daar naar *Rome* reizen. Het was bij den sluwen YNIGO niet onopgemerkt gebleven, dat hij, om zijn gezelschap te versterken, en om zijne onzuivere oogmerken kracht, magt en aanzien te verschaffen, zijne diensten en die van zijn gezelschap, aan zijne Heiligheid den Paus moest aanbieden, en om de bevestiging van zijn gezelschap moest verzoeken. En opdat deze des te spoediger van zijn aanbod zoude gebruik maken, gaf hij hem de listige verklaring, dat hij zich tot alle zendingen zoude laten gebruiken waarheen de Paus het goedvond, en dat hij alles, zonder eenige belooning, op des pausen bevel met rusteloozen ijver tot heil der katholijke kerk zoude ten uitvoer brengen. Hij kwam te *Rome*. Voor den Paus PAULUS III verscheen de kreupele als een heilige; deze zag in hem, in het verschijnen van mannen met grooten ijver, in het gezelschap dat met zulke volharding en gehechtheid aan hem bezield was, de zoo noodige werktuigen, om den stoel van PETRUS, die door de hervormers (LUTHER en MELANCHTON, ZWINGLIUS en CALVIJN) zeer verzwakt was en begon te wankelen, op nieuw te herstellen, en om de roomsche gloriekerk weder staande te houden, als een vaste en stevige steunpilaar, om aan zijne overweldigde wereldlijke en geestelijke magt, onderdanigheid en gehoorzaamheid te verschaffen, en om zijn rijk verder uit te breiden, om de afgevallene *Duitschers*, *Zwitsers*, *Hollanders*, enz. weder onder zijn juk te brengen. Het gezelschap van JEZUS was de nieuwe beschermgeest voor den troon des stedehouders van PETRUS. Op den weg naar *Rome* ging YNIGO in eene kapel. Daar zoude de EEUWIGE VADER zelf aan hem verschenen zijn, en Zijnen zoon JEZUS aan hem en aan het gezelschap aanbevolen hebben; JEZUS was met een groot kruis beladen, had hem zeer genadig aangezien en had hem

tevens verkondigd, dat hij te *Rome* zijnen last verder zoude vernemen. Naar deze verschijning noemde Ynigo nu zijne orde *het gezelschap van* Jezus. Hij verkoos zich zelven (het listigste en sluwste lid) tot opperhoofd en eerste generaal van deze geestelijke magt in het leger van het pauselijke hof. Zoo was dit gezelschap in 1540 bevestigd, dit onkruid, dat zulke spoedige vorderingen heeft gemaakt, dit kronkelende adderengebroed van *Rome*, — hetwelk met eene gladde huid en eene gladde tong, om deszelfs huichelarij beter te verbergen, openlijk den zinspreuk aannam: *omnia ad majorem Dei*, dat is dikwijls: *papae et Domini gloriam*, alles tot de grootste eer van God, dat is, in de geheime taal der Jezuiten dikwijls: van den Paus of van den generaal van het gezelschap. In waarheid echter, was hunne zinspreuk: *ad incrementum societatis*, (tot verheffing van het gezelschap) hetwelk in het begin slechts een middel tot het doel was, op het laatst echter zelf het eigenlijke doel geworden is, zoo als ieder ziet, die zien kan en zien wil. Van daar ontspruiten de duisterlingen, welke in het hart der regeringen en der maatschappijen woelen, die de schapenvacht en de wolfshuid, de monnikskap en het predikkleed, den burger- of monteringrok, elke uiterlijke gedaante aannamen en nog aannemen, om de oogmerken hunner kerk en van hunnen staat, die beiden even gevaarlijk zijn, nader bij te komen, en om de overwinning over het licht te behalen. Van *Rome* gingen de Jezuiten, door Paulus III met voorregten begiftigd, die zeer digt bij die van den Paus kwamen, ja, van dezen in vele opzigten onafhankelijk waren, en breidden zich zeer spoedig uit. Niettegenstaande hunne gelofte van vrijwillige armoede, verworven zij zich groote rijkdommen, en ofschoon zij tot kuischheid verpligt waren, was geene schoone vrouw, of geen aanvallig meisje voor hen veilig.

3. Wat is het oogmerk?

Van deze lijfwachten van zijne pauselijke Hoogheid, van deze voerders des roomschen banvloeks, van deze scherpe sporen der priesterlijke waardigheid? Niet alleen om zich te mengen in geestelijke zaken; maar dikwijls nog meer in wereldlijke; om de godsdienst en zedekunde aan hnnne verraderlijke oogmerken te onderwerpen of om het volk in geloofszaken eenen toom aan te leggen; om zich door dubbelzinnigheid en kruipende buigzaamheid vele voorregten te verwerven en om zich bij de regeringen eenen sterken invloed te verschaffen; om de opvoeding en vorming der jeugd, alsook de scholen, in hunne inrigting, naar hunne sluw en listig bebedachte grondregelen te besturen; om den geest der vrijheid reeds in het kind te dempen, en door onderwerping aan hunnen wil, die even zoo vleijend en gelaten als ergerlijk en gruwzaam is, in hunne grilligheden te doen deel nemen, dat, dat is hun oogmerk. Om de kerk en den staat hun geheiligd regt te ontrooven, dezelve afhankelijk van de beheerschers van het geweten te maken, welke over de Alpen in de zevenheuvelige zondenstad *Rome* hun verblijf houden, en om dezelve hunnen ultramontanen (pauselijkgezinden) geest, dezen verderfelijken verstikkenden damp van alle maatschappelijke, wetenschappelijke, burgerlijke en huisselijke betrekkingen in te blazen; om de verheffing van Gods heiligen Geest, de reine vreugde van een rein hart, de zachte neiging tot zuivere liefde te vernielen; om het, voor de onfeilbaarheid en hooge heerlijkheid van den Paus, en voor zijne uitspraken zoo scherp snijdende staal, het voor zijne magt vreeselijk vernietigend en dubbelsnijdend zwaard, de Bijbel namelijk,

onschadelijk te maken; om over het lezen van denzelven en van deszelfs heiligen inhoud, den vloek te slingeren; om diegenen als kettersgebroed te verdoemen, die het woord des levens in hunne hutten hebben opgenomen, de vrome en stichtelijke boeken als werken van den Satan te veroordeelen, om hunne heerschzucht uit te breiden en om de verdere vergrooting van hunne vereeniging bevorderlijk te zijn, daarop rigt zich al het eerlooze en onmenschelijke streven, drijven en dringen der Jezuiten. Een eerloos beroep, dat zij kunstig weten in te wikkelen. Daartoe is, voor dit Godvergeten gezelschap, geen middel, zelfs niet het roekeloosste, te slecht. En wanneer het nog in de magt der Jezuiten stond, om den ouden pausselijken grondregel: *antiquitas observetur, nihil innovatia*, te bewijzen, of weder te herstellen, dan zouden zij de gruwelen der geloofsvervolgingen, der inquisitie met derzelver zinnebeelden, de pijnbank, den brandstapel, de galg en het rad met grijnzende vreugde toepassen, van kettermoordenarijen godsdienstige feesten maken, geheele volken offeren *ad majorem Dei gloriam et ordinis exaltationem*. En indien de staat hiertegen mogt protesteren, dan zouden zij, als eene oproerige menigte, het volk toeroepen: »zie toe, de godsdienst, de heilige apostolische roomsche kerk wordt door de zondige kettersche magt onderdrukt», en dezen zouden zij daarentegen toedonderen: »terug! gij grijpt in onze geheiligde magt, aan ons zijn de zondaars, de ketters vervallen!" Mogt men hun de verheffing der wetenschappen, als eene verdienste willen toekennen, dan verliest deze toerekening veel van derzelver verdienste, ja alles van derzelver waarde, wanneer wij de geschiedenis en de ondervinding nagaan, die onze verblinding zullen ophelderen. De studie der wetenschappen was slechts schijnbaar, en diende even zeer als een middel, om

zich in de opvoedingsgestichten te dringen, om zich door huichelachtigen ootmoed tot voorstanders van dezelve te laten verkiezen, als om, onder den naam van huisonderwijzers, de geheimste huisselijke aangelegenheden, onder het voorwendsel der opregtste vriendschap, uit te vorschen; om zich bij de grooten, bij vorsten, koningen en keizers, als biechtvaders en hofpredikers eenen invloed te verschaffen; door listige machineriën de staatkunde en hofdiplomatie te leiden of tegen te houden, te bedriegen of daarin verwarring te veroorzaken. Voortreffelijk is hun karakter hiertoe dienstig, hetwelk ieder lid zich, sedert LOYOLA's tijd, heeft eigen gemaakt. *Zij* zijn geveinsd, valschvriendelijk, valschnederig, gepaard met de grootste eergierigheid. Of kunnen zij een opregt en edel karakter hebben, wanneer zij het zich tot eenen pligt gemaakt hebben, om met ieder mensch geschikt te kunnen omgaan en goed te kunnen behandelen, om zich met buigzaamheid, met de hun zoo eigene dubbelzinnigheid en kruiperij, in eene menigte bogten te wringen. Is het te verwonderen, wanneer zij met dit hun karakter met honden en wolven medehuilen, zich bij vossen en schapen in derzelver pelsen wikkelen, wanneer zij zich bij leeuwen derzelver huid over de ooren trekken, en even zoo bij ezels weder lange ooren laten zien; dewijl toch elk middel door het doel geheiligd wordt? Het doel heiligt het middel, ontzondigt ook het zondigste, daarom moet elk lid zijnen eigenen wil verzaken, zijn verstand verloochenen, om dezelve aan de oogmerken zijns gezelschaps ten offer te brengen; om die reden is wetenschap, zedekunde en staatkunde, tot elk willekeurig gebruik en misbruik vrij, wanneer de orde er slechts derzelver eigenbelangzuchtig oogmerk, den grondslag van hare despotieke constitutie door verkrijgt, wanneer de magt van het protestantsch evangelisch geloof, d. i. de magt van

het ketterdom gebroken, en de eer van de roomsch katholijke, der pausselijk gezinde kerk, voornamelijk de opperheerschappij des pausen, het voornaamste echter, de uitbreiding van den Jezuitenstaat en deszelfs innerlijken vasteren zamenhang er door bevorderd kan worden; daarom moet de godsdienst ook naar hunne grondregelen gevormd worden. Daar alwaar de kerk, volgens de katholijke grondstellingen, de hoogste regtbank is, om over geloofszaken te oordeelen, daar weten de Jezuiten zich ook aan derzelver uitspraak te onttrekken, en wanneer deze hun oogmerk tegenwerkt, dan geldt boven de uitspraak der kerk, de uitspraak van het gezelschap en van deszelfs generaal.

En toch zien zoo vele regeringen de onafzienbare gevaren niet, waarin zij zich storten, door het invoeren van dit veelhoofdig monster, hetwelk zij in deszelfs heerzuchtig drijven maar stil zijnen gang laten gaan. Sommige regeringen, onder anderen, die van *Zwitserland*, vertrouwen aan hetzelve het gewigtigste, de merg en de kracht van het land, de opvoeding en de vorming van het aankomende geslacht toe, en deze bedenken niet, dat op die wijze het nationale karakter, de liefde tot het vaderland, tot zelfstandigheid en vrijheid, reeds vroegtijdig verstikt wordt, hoe de jongeling eenen geest leert eerbiedigen, die uit blinde gehoorzaamheid jegens buitenlandsche beheerschers heerendiensten doet, en welk eenen slechten invloed eene opvoeding, door zulk eenen geest geleid, op de toekomst moet hebben, in raadsvergaderingen, op leerstoelen, in het burgerlijke — en het krijgsmansleven. De vijand wil het land beheerschen, en er worden geene maatregelen van zekerheid tegen den magtigen en sluwen vijand genomen! De Jezuiten vormen eenen staat midden in den staat, en zij hebben oogmerken, die niet kunnen vereenigd worden

met de oogmerken van elken waren vaderlander; zij ontwikkelen krachten, welke wij niet berekenen kunnen, en waarvan verraad en afval de vruchten zijn. En wij dulden dezen geheimen staat en laten zijne krachten vrij werken, wij laten deze legioenen van eenen vreemden heerscher geheel naar hunnen zin drijven en besturen, niet tegenstaande de geschiedenis en onze eigene ondervinding met vlammende trekken, ja met eene bloedige stift op onze voorhoofden schrijven, dat zij niet het algemeene welzijn, niet de algemeene veredeling beoogen; maar dat zij veel meer de rust en de zekerheid van den staat ondermijnen, en tegen de kerk, een geloof en eene zedekunde verkondigen, welke volmaakt tegen over den geest van den goddelijken stichter en tegen over zijne zaligmakende zedekunde staan. Heeft een staat wel verstand en magt genoeg, om deze roomsche magt, die zich voordoet als eene geestelijke orde, in waarheid echter een staatkundig gezelschap is, na te gaan, zoo als dezelve andere geestelijke orden nagaat? Wanneer dit eene overheid wilde gelooven, dan zoude dezelve daardoor bewijzen, dat zij of de jezuitsche betrekkingen niet kent, of dat zij reeds door dezelve, zonder het zelve te weten, in hun net gevangen is. Wie kent den geheelen omvang van hun drijven? Wie kent naauwkeurig hunne zamenstelling? Wie kan hen aanwijzen? Waar zijn de grenzen van hunne, meest wereldlijke, handelingen? Welke staat kent hunne voorregten, daar het alleen in de magt en het goedvinden staat van den *général en chef* van dezen troep, om dezelve schriftelijk en mondelijk te geven, en alleen deze kan dezelve uitbreiden of inkorten Zij maken eenen vreemden staat in den eigenen staat uit, hunne oogmerken, zoo als zij dezelve reeds zeer dikwijls hebben te kennen gegeven, wederstreven ten volle de oogmerken van onzen eigenen staat. Een staat, die zoo ver-

blind is, van dit niet te willen begrijpen, heeft reeds opgehouden te bestaan, ofschoon, helaas! de bittere kelk in *Zwitserland* met volle teugen gedronken wordt, de grondslagen zijn ondermijnd, het gebouw stort ineen, want de hoeksteen is verloren. De Zwitsersche vrijstaten vreezen al te zeer voor de taal, welke vrije mannen zonder schroom over de gebreken in het staatsleven uitspreken, en zij zien daardoor reeds de vrije volken in opstand, de constitutie omvergeworpen, en de burgemeesters- en schoutenstoelen verbroken. Gij bevreesden, waakt toch op de regte plaats en tijd, en opent uwe staatsoogen daar, waar deze roomsche lijfwachten, deze geprivilegeerde garde met hunne bewegingen, u, en de volkeren omslingeren, en uwe staten in gevaar brengen! Elk spionnenstelsel wordt met regt gehaat in iederen staat. Wat zijn de Jezuiten anders als spionnen van vreemde vorsten, van den paus en dikwijls nog van aartskatholijke monarchen, die zich als de wormen in de kiel van het staatsschip, in de kabinetten der overheden of in de raadszalen nestelen, om zich met de staatsgeheimen bekend te maken, de gedachten der staatsmannen met de geslepenheid van eenen vrijen wereldling of van eenen slimmen raadgever uitvorschen, alle nadeelige gesprekken zeer naauwkeurig opvatten, en, welke door derzelver mededeeling aan den generaal der orde, in een daartoe geschikt register, naar plaats en tijd, worden opgeteekend, om bij gelegenheid daarvan gebruik te maken, om bewijzen te leveren, of om het fonkelende zwaard der wraak te zwaaijen. Een van hunne generaals, sprak wel waarheid, toen hij zeide: dat hij uit zijn kabinet (*in Rome*) niet alleen *Parijs*, *Freiburg*, *Zwitserland*, enz. maar ook *China*, ja de geheele wereld beheerschte, zonder dat iemand weten of begrijpen kon, hoe dit toeging. Ja, hij sprak de

waarheid, deze hoogmoedige. Voorbeelden, aan welke men niet anders dan met afschuw denken kan, vindt men in het uit *Rome* gekomene drijven en dringen in *Zwitserland* en in andere landen. De vruchten van hun drijven, liggen in menigte in hunne gindsche zendingen, in de treurige staatsverwarringen, staatsomwentelingen en onderdrukkingen. Deze hoogstbedroevende gebeurtenissen kunnen nooit aan het geheugen ontrukt worden, want zij zijn met bloed geteekend. Wie heeft de wonden van den burgerkrijg in *Schwyz* en in *Wallis* geslagen, welke nog niet genezen zijn? Wie heeft door geheime machineriën den vrede tusschen de *Opper-* en *Onder-Walliseren* verbroken? Wie heeft in de schoone streken van de *Aar* de katholijke broeders misleid en tegen de hervormde broeders opgezet, wie het volk tegen de regering en tegen de constitutie? Wie draagt de bloedschuld? Wie heeft ginds de kloosters nabij hunnen ondergang gevoerd? Wie heeft tegelijkertijd, volgens een fijn berekend plan in de velden van *Solothurn* tegen de welvaart van het land, tegen het geluk der burgers en tegen de vrijheid van den staat verwarring gezocht, oproer gestookt en eene regering van priesters zoeken te vestigen? Wie heeft in *Lucern* met alle schaamteloosheid de constitutie ondermijnd, de landlieden bedrogen, in den biechtstoel misbruik van hun geweten gemaakt? Wie heeft den haat aangestookt tegen alle vrije grondstellingen in den staat, en wie heeft het volk en de geestelijkheid mede in de zamenzwering weten te trekken? Zijn het niet de slechte zonen van LOYOLA, de werktuigen, zonder eigenen wil, van vreemde opperheeren? En zulke werktuigen worden door vele staten zorgvuldig in hun midden verpleegd? GOD! hoe is het mogelijk, dat men oogen heeft en niet wil zien, ooren en niet wil hooren, vrije tongen en niet meer vrij voelen en spre-

ken will. — Ook in de gemeenten vestigen deze Jezuïten-horden, op eene sluwe wijze, eenen staat in den staat, zullen zij op het laatst ook niet eene kerk in de kerk oprigten, om in alle deelen aan de oogmerken hunner orde te voldoen? Wel is waar traden te allen tijde, tegen deze verduisteraars van de christelijke leer, tegen deze verstoorders van alle kerkelijke orde en van alle kerkelijke wetten, de katholijke kerk en hare vertegenwoordigers; de katholijke geestelijkheid op, maar te vergeefsch; zij overtraden alle palen, welke de kerk hun tegenstelde. Zij maakten zich meester van den kansel of van den biechtstoel, zij zochten met hunne ligte absolutiën, of met hunne schandelijke zedekunde, waarmede zij de vreesselijkste misdaden, de walgelijkste onzedelijkheden, (1) de strafbaarste zonden en ondeugden verontschuldigden, zich zelven te regtvaardigen; zij eigenden zich het regt toe, om de geestelijkheid der bisdommen te onderdrukken, als ook om de achting der bisschoppen en der gemeenten te verminderen, hen van hun aanzien te berooven, om deze voor hen, voor de oogmerken van hunne orde te winnen. Alle middelen gebruiken zij daartoe, als: de verklaring van den Bijbel naar hunnen zin, naar hunne ligtvaardige uitlegging, alsook de hevigste en gevaarlijkste lasteringen. Om het volk, of de eenvoudigen onder hen vast te houden, spreken zij op de velden en in de huizen van godsdienstgevaar, en wanneer de geestelijkheid, die niet Jezuïtisch is, het heilige woord, duidelijk en in den geest des stichters van het Christendom predikt, dan beschuldigen zij deze van vrij-

1) Men leze hierover: «*Die Liebschaften des Jesuiten Paters, Marell.*» Bern bei Jenni Sohn.

geesterij, al prediken zij ook volgens de grondstellingen hunner kerk. Wij behoeven, helaas! niet ver te zoeken om te zien, hoe zij hunne despotieke boeijen smeden, hoe zij tegen achtingswaardige mannen en vrouwen, tegen de vrolijke jeugd van beiderlei geslacht ijveren, hoe zij hunne openlijke voordragten met vloek en vervloeking, met schimpen en lasteren opvullen, hoe zij tegen al diegene razen, welke hunne oogmerken doorzien, het volk tot kennis en inzigt brengen willen, en het belang der kerk en het kerkelijke welzijn, het ware zielenheil zoeken te bevorderen, en welke verwarring en onrust zij in alle kerkelijke betrekkingen der katholijke kerk veroorzaken; de verscheidene Concordaten met den pausselijken stoel, de verschillende aangelegenheden der bisdommen, verscheidene herderlijke brieven, in alles straalt deze Jezuïtische geest van kerkelijke tweedragt door. Helaas! Overal Jezuïten, die, in geestelijke betrekking de biecht hooren, de mis lezen, in predikatiën en geestelijke oefeningen met den zoogenoemden «*Opgewekten,*» bijzondere bedestonden met den zoogenoemden «*den Onzen.*» Met deze hunne afzonderlijke biduren en broederschappen (tot het hart van Jezus, tot de vereering van Maria, Maria'sche broederschap) brengen zij verwarring in alle kerkelijke en wettelijke bepalingen. Geen behoorlijk aangestelde zielverzorger, geen Bisschop, geen Paus, mag over hen het opzigt houden, noch hen over hunne voordragten rekenschap afvorderen. Alleen de Generaal der orde of deszelfs gevolmagtigde veroorloven het onderzoeken. Niemand mag hen bezoeken, die niet in eenen goeden Jezuïtischen reuk staat, of waarvoor geen borg gestaan wordt. Alle handelingen, alle godsdienstige boeken worden zoo veel mogelijk geheim gehouden, en de onderwijzers der godsdienst worden van de gewone biecht bij den zielverzorger der plaats,

van de gewone mis en van andere kerkelijke bepalingen, gebruiken en voorschriften ontslagen. Kortom zij hebben de vrijheid tot elke kerkelijke functie, op elke plaats, zelfs op den openbaren weg, zonder daartoe het verlof van den geestelijken der plaats noodig te hebben; ja zelfs, om verscheidene malen daags missen te lezen, iets, dat tegen alle grondstellingen van het katholijke geloof strijdt. Wanneer de toeloop bij hen dikwijls zoo buitengewoon groot is, dan is dit ter oorzake der biecht, dewijl *zij* alleen voor eene menigte zonden aflaten kunnen geven, welke alleen den Paus, als heilige plaats bekleeder op aarde voorbehouden zijn, en bovendien nog de geloften van hunne biechtkinderen in andere verdienstelijke werken mogen veranderen, hetgeen aan eenen gewonen priester niet veroorloofd is. Is het niet natuurlijk, dat door dit voorregt, de geheele orde in de kerk van het land verstoord wordt, en dat er eene nieuwe kerk in de oude ontstaat? Moet hun dit alles niet een groot aanzien geven in de oogen van het volk, en het aanzien van waardigere en trouwere zielverzorgers verminderen? Moet de geestelijkheid niet verzinken tot eenen staat van werkeloosheid, zoodat dezelve eindelijk niets meer beteekent? *Zal* het volk de oude godsdienst niet verlaten en naar de Jezuïten zendingen en naar de Jezuïten kerken stroomen, en zich door de Jezuïten het Evangelie laten verkondigen? Wordt door hunne dubbelzinnige zedeleer niet de poort geopend voor de schande? Wordt niet elke ondeugd door dezelve geregtvaardigd, daar het oogmerk de middelen heiligt en goed noemt? Werkt hun sluw gedrag en het listige gebruik, dat zij van de menschelijke zwakheden weten te maken, niet al datgene tegen, in kerk en staat, dat in staat is om aan den redelijken burger, aan de vrome biechtkinderen kracht en zelfstandigheid en eene vast-

heid in het geloof te verschaffen? Kan zulk een drijven nuttig voor het land zijn? Er wordt hier voornamelijk gesproken van hetgene in het anders zoo geprezene en van het door de andere staten zoo geacht wordende *Zwitserland* geheurt. Wij willen het gedrag van dit pausselijk gezinde leger met deszelfs vijandelijke oogmerken in andere landen niet vermelden, noch hunnen ijzeren trots, noch hunne bezweringen, sluipmoorden en moordfeesten, die in katholijke en protestantsche landen plaats hebben optellen, zoo als in *Portugal* en *Spanje*, de *Nederlanden*, in de *Beijersche*, *Oostenrijksche* en *Italiaansche staten*, *Frankrijk*, *Duitschland*, *Engeland*, *Pruissen*, alsook in de landen buiten *Europa*, als: in *Zuid-Amerika*, in de *Oost-Indiën*, *China*, enz. Nog liggen deze als geschiedkundige aanklagten versch in het geheugen, en kunnen, niettegenstaande alle wederleggingen der Jezuïtenvrienden, onmogelijk wederlegd, en zoo vele daadzaken onmogelijk uitgewischt worden. Maar evenzoo staat hun slecht gedrag, dat zij in de *Alpen* houden, even zoo levendig staat hunne despotieke heerschzucht voor ieders oogen, waarmede zij in *Zwitserland* optreden, en aan hetzelve het afgeworpene slavenjuk *ad majorem Dei gloriam* weder willen opleggen. Zij ruiken, even als de adelaars, door geene uren beperkt en door geene gebergten tegen gehouden, hunne prooi, welke op het punt staat om tot bederf over te gaan, en daar, waar de prooi is, verzamelen zich de adelaars en slepen dezelve weg, om hun nest er mede te voeden. Vaderlanders, laat dit voor ons niet verborgen blijven, en laat ons bedenken, daar het nog tijd is, wat tot onzen vrede dient!

Zoo als zij in hun duister bedrijf steeds voortwerken, om het beheerschen van den staat en deszelfs magt, als om de kerk en hare regten in handen te krijgen, even zoo doen zij dit om den geest en de vorming van het volk en de openlij-

ke opvoeding te beheerschen. Want, zal hun oogmerk gelukken, dan moet aan de vrije ontwikkeling des verstands en aan de voortgangen des volks tot hoogere vorming, eenen onverzoenlijken haat gezworen worden; het opkomende verstand van het jonge geslacht moet vroeg onderdrukt worden; de hoogere inrigtingen, om het verstand te vormen, moeten als nadeelig voor de godsdienst worden voorgesteld; uitstekende, verstandige en vernuftige volksonderwijzers moeten belasterd of afgedankt worden; alle hulpbronnen voor het opvoedingswezen moeten gestopt worden; al het vernuftige leven moet in een dood mechanismus, de wijsbegeerte in verborgenheden, bijbelsche godgeleerdheid in een overheidsgeloof veranderd worden, en de onwetendheid van LOYOLA moet eene levende heiligverklaring onder de levenden verkrijgen. Wil men voorbeelden om zulk een gedrag te kunnen bewijzen, dan behoeft men slechts het oog te slaan op hetgene tegenwoordig in *Zwitserland* voorvalt, alwaar de Jezuïten, onder het masker en de voorstelling der geestelijkheid, tegen de schoolwetten protesteren en voor de geestelijkheid, dat is, voor zich zelven het regt zoeken te verkrijgen, om het onderwijs na te mogen gaan, en tot het goedkeuren der onderwijzers en der onderwijsmiddelen gemagtigd te worden. Zijn diegene niet uit het dolhuis geloopen, die het onderrigt in de natuurlijke geschiedenis als nadeelig voor het geloof uitkrijten? Een treurig vooruitzigt voor zoo vele verdienstelijke natuuronderzoekers, zoo als b. v. voor eenen BAUMANN, in *Lucern*, Hoogleeraar in de natuurlijke geschiedenis. Hetgene andere brave, en voor de volksverlichting werkzame mannen (men denke slechts aan den waardigen schoolonderwijzer GIRARD, en anderen) verkregen, dat valt ook hun, deze

verlichte onderwijzers ten deel, namelijk: het diploma van hervormingshelden en van ketters, welke de echte christelijke godsdienst uit het land zoeken te drijven. Even zoo als deze roomsche duisterlingen, verlichte staatsmannen en opgeklaarde priesters nagaan, even zoo doen zij het ook met het opvoedingswezen, hetwelk zij op alle plaatsen, waar zij huizen en nestelen, aan hun onderzoek trachten te onderwerpen. — Overal is hun gedrag vijandig, overal vervolgen zij liberale staatslieden, waardige priesters en verstandige onderwijzers; zij vloeken alle vrijzinnige grondstellingen in het staatkundige en in het kerkelijke; verdienstelijke vrienden van het vaderland noemen zij *Jacobijnen*, en zij lasteren alle vaderlandsche vereenigingen, alsook alle vereenigingen voor de studerende jeugd en andere. Om die reden ruijen zij ook alle staatsregeringen op, om het bezoeken van zulke vereenigingen te verbieden, daar dezelve de beginselen zijn, zoo als zij zeggen, van alle verwarringen en van de verleiding der jeugd. Van daar hunnen strijd, welken zij steeds met de uiterste strengheid voeren, tegen volksverheffing, eendragt en volkszin voor de vrijheid en voor het vaderland; van daar hun grijnzend triomfgeroep, wanneer zij den val bewerkt hebben van aanzienlijke magistraatspersonen, van hooggeëerde geestelijken, van wijsgeeren en opvoedkundigen, die door hun verstand en kennis der wetenschappen, alsmede door hunne werkzaamheid voor de opvoeding uitmunten, hetwelk nog als eene spookachtige echo in *Freiburg* alsook in *Lucern* gehoord wordt, in den sluipmoord van den, door zijne zuivere vaderlandsliefde en door zijnen moedigen tegenstand tegen alle pausselijk-jezuitische aanmatigingen, onvergetelijken eedgenoot, den Schout Keller, in *Lucern*; van den edelen, door eene bul van den

paus ten ondergebragten en in de *Zwitsersch* katholijke kerk beroemden prediker WESSENBERG, en der vrome, door de waarachtig christelijke volksopvoeding onsterfelijke paters GIRARD, CHORHERR, GLUTZ en anderen. Kortom, wanneer en waar zij als spoorhonden met hunnen fijnen reuk bemerken, dat de tijdsomstandigheden voor hunne oogmerken gunstig zijn, verdubbelen zij hunne werkzaamheid en lagchen in hun vuistje, wanneer zoogenoemde wettige beheerschers, zoogenoemde tot het regeren bekwame en uitverkorene familiën, die gelooven, dat zij anders geboren worden dan het gemeene volk, hen ontbieden, en hun tot het bereiken hunner oogmerken allen bijstand verleenen, om daardoor slechts de volkspartij, den vrijen republikeinschen geest, die de republiek niet als een gemeentegoed en het volk niet als eene melkkoe aanziet, onder het juk te brengen, en zoo doende in kracht, aanzien en invloed te winnen, alsmede met hunne grondstellingen de overwinning te behalen.

Laat ons onszelven niet misleiden! Ook in prostestantsche landen sluipen en werken de Jezuiten rond. — Hoort! Ja, hoort! Het zijn de zoogenoemde dweepachtige en godsdienstige verzamelingen uit alle standen en van alle geloofsbelijdenissen, die niet verbonden zijn noch aan geloften, behalve aan die der gehoorzaamheid, noch aan eenig kleed, noch aan eenige uiterlijkheid, die hen zoude kunnen verraden, die als gezanten van *Urij*, *Freiburg* en andere verzamelingsplaatsen gezonden worden en in stilte vergaderingen houden. Zij leggen hunne lokspijzen op openbare wegen; zij plaatsen hunne met roomsche honig doorkneede waren, als lekkernijën in openlijke bladen, namelijk in die, welke den gevallen adel en de vernietigde heerschappij des adels betreuren, die zich niet schamen, om, als hun werktuig, eer, lof, roem en

achting op kosten van het protestantismus over hen uit te strooijen, of zich zelfs trachten te verbinden met hoog opgeblazene protestantsche geestelijken, door zich als geschiedschrijvers hunner kerk bij hen verdienstelijk te maken. — Daar zij, door de uitbreiding hunner Jezuitische grondstellingen in eenen protestantschen staat, de voor het roomsch katholicismus, bittere pil, «*protestantsch*,» als eene denkwijze verbannen, waaruit niets voortkomt, als protesteren, tegenwerken en oproer maken, en, welke zeer gevaarlijk is voor de monarchale grondstellingen, alsook de gehoorzaamheid der volkeren aan hunne regenten ondermijnt, en daar zij hiermede reeds goede gronden gelegd hebben, zoo zoude het in ons vaderland ook niets ongehoords zijn, wanneer ook de bijtende tinctuur, «*hervormd*» of «*protestant!*» vernietigd moest worden, zoo lang het drijven der Jezuiten vrij toegelaten wordt, en zoo lang men aan hen vrijen toegang, vrije woning en vrij onderhoud verleent. — Met eene uitgezochte en naar zekere voorschriften geregelde list trachten zij, hetgene zij ook in het protestantsche *Duitschland* doen, hunne leer openlijk en langs de huizen bekend te maken; echter noch niet op markten en in steden, maar in afgelegene dorpen en op hoogten, ja zelfs ook bij argelooze schoolonderwijzers, traktaatjes, heilige gebeden en afbeeldingen van heiligen te verkoopen, het geloof aan wonderen te verbreiden en daardoor onervarenen wijs te maken: dat de gebeden tot de heiligen der roomsche kerk zoo vele wonderen hebben voortgebragt, en dat ook een ieder de wondervolle hulp van deze heiligen verwachten kan. Deze verschijningen midden in de protestantsche kerk zijn openbare bewijzen, dat het den ouden Jezuitischen geest aan geene middelen ontbreekt, om ook buiten de alleen zaligmakende roomsche kerk deszelfs eindoogmerken te bereiken;

dat deszelfs heerschzuchtig bedrijf, onder een streng in acht genomen incognito, onder de leeken voortgaat, welke de onzigtbare banden, waarin zij als hunne ondergeschikte werktuigen gewikkeld zijn, niet eens voelen, ofschoon zij in den geest der Jezuiten, en naar hun plan handelen en werken. Al de verschillende afscheidingen der hervormde kerk met hunne onderscheidene soorten en derzelver heimelijke en openlijke bedrijven, b. v. de zoogenoemde *Evangelischen*, de *Piëtisten*, de *Dissenters*, enz. enz. enz., zijn niet anders dan navolgeren der Jezuiten (1), zij stemmen bijna in alles met hen overeen; zij zijn hen van verre in alles behulpzaam; zij zijn door hun verstand gebannen en streven evenzoo naar de beheersching van het geweten en naar de bemagtiging der gemoederen; zij hangen aan den letter der schrift, aan schriftelijke overleveringen en aan hunne geloofsbelijdenis; zij durven zelfs te zeggen: dat zij alleen het ware evangelie bezitten en dat de zuivere verklaring er van slechts bij hen gevonden wordt; zij trachten de regeringloosheid in den staat en in de kerk te veroorzaken; zij planten wantrouwen en verachting tegen de gewone geestelijkheid voort, zijn in openbaren opstand en tegenspraak tegen het kerkelijk onderzoek; zij verwerpen geen enkel middel, om de liefde tot JEZUS te verketteren en om eene jezuitische liefde van heilige verdoemenis in te voeren; want ook bij hen wordt het middel door het doel *ad mojorem Dei gloriam* geheiligd. Deze jezuitische geest, openbaar in deze sekten der protestantsche kerk tracht aanhangers te werven, tot afval en afscheiding van dezelve, onder het boosaardige voorwendsel, dat de vaderlandsche hervormde kerk van het

(1) Men leze. *«Ein Blick in den Sumph des Piëtistenthums.»* Bern bei Jenni Sohn; men zal verstomd staan.

ware evangelie afwijkt; — tracht de magt en het aanzien der volksregeringen als onwettig te verklaren, hun de bevoegdheid te ontzeggen van zich in kerkelijke zaken te mengen, en, daarop steunende, tracht dezelve de christelijk verschuldigde achting voor de wetten van den staat te vernietigen, ja zelfs tot het trotseren en tegengaan der regeringen op te wekken, onder het bedriegelijke voorwendsel: «men moet God meer gehoorzaam zijn dan de menschen.» — Deze overeenstemming der gevoelens, dit gelijktijdig en verborgen werken in katholijke en protestantsche landstreken, deze jezuitsche rigting van den tijd wordt zeer begunstigd en aangemoedigd, door eene ongeloofelijke achteloosheid en een zoogenoemd *«laat hen maar begaan»* der overheden van den staat en der kerk, maar voornamelijk door eene blinde onverschilligheid der policiebeambten, en door eene, eindelijk te laat bemerkte, verdraagzaamheid in het leerstellige. De bloedverwantschap werkt terug op de verwantschap des geestes; deze verwantschap bevestigt de grondstelling: de letter maakt levend, de geest doodt. Waar nu deze verwantschap is, daar is ook de Jezuit in de nabijheid. Hij is in de geheime zamenkomsten met zijne leer, als in de traktaatjes met zijne genade; hij toont zich in het vasthouden aan de kerkelijke leerbegrippen, even als in den kerkban tegen dezelve, als die, welke liever uit de bron zelve scheppen, en de schaal als eenen gebrekkigen vorm aanzien, den kern echter als levensonderhoud willen genieten. Achter de schermen staan de vaders Jezuiten, en in de souffleurskast staat de Jezuit zelve. Zij zien met innige blijdschap, hoe, door hunne listen en door hunne bemoeijingen in protestantsche betrekkingen, het geloof hier en daar ondermijnd wordt, hoe protestantsche geestelijken en aristocraten, die van de leerstelling uitgaan:

te veel licht verblindt, verlichting is niet goed voor de groote menigte, hen bij den overgang in den schoot der alleen zaligmakende roomsche moederkerk behulpzaam zijn, ja, dat zelfs achtingswaardige aanhangers van deze afscheidingen der hervormde kerk, zich onwetend aan de Jezuiten sluiten, iets waarvoor zij verschrikken zouden, als hun reeds verduisterd oog in staat ware, om vooruit te zien, waarop dit alles eindelijk uitloopt. Wie diegenen van eenen persoonlijken haat tegen de jezuiten beschuldigt, die in de vrije protestantsche kerk en staat jezuiten bemerkt; kent de grondstellingen en oogmerken van deze roomsche agenten niet; die kent ook niet hunne voornaamste zending, om met alle mogelijke middelen het protestantismus, dat door de hervorming ontstaan is, te bestrijden, om in deszelfs midden te wonen, hetzelve te verzwakken, te onderdrukken en te vernietigen; — die bedenkt niet, dat de duisternis overal het licht schuwt en altijd vijandig tegen over hetzelve staat; ja, hij is reeds zelve bij die duistere geesten ingewijd.

Aan wien is niet het drijven der Jezuitenpaters benevens hunne zendingen bekend! Wat zij in het zuiden van *Frankrijk*, in *Nimes*, *Montpellier*, enz. bedreven hebben, welke opstanden zij daar, als ook in *België*, met hunne kruisverheffingen en dweepachtige predikatiën verwekt hebben, dit zullen wij maar daar laten. Maar hunne zendingen, welke zij in *Zwitserland* houden, hunne onbeschaamde vloek- en verdoemenispredikatiën, die godslasteringen der bergpredikatie des HEILANDS zijn, hunne voor het burgerlijke, staatkundige en godsdienstige leven verderfelijke plagen, in vele streken van *Zwitserland*, persen ook uit het geoefende oog, dat niet eerst van heden is, eenen traan van weemoed, en

verwekken in het hart eenen regtvaardigen toorn, niettegenstaande dat een openbaar blad schaamteloos genoeg was, om deze zendingen eene weldaad des hemels te noemen, welke *Zwitserland* sedert 50 jaren ontbeerd heeft. Wie gruwt niet voor de zendingen van Damberger, Schlosser en Burgstaller, de slechtsten van het *Zwitsersche* Jezuïtenkoor; wie gruwt niet voor hunne predikatiën, waarin onder meer anderen de eene uitriep: »voor God is het »even zoo, of er honderden of millioenen zondaars naar »de hel gaan, als het voor ons is, of wij eene of hon»derd vliegen dooden, en de Engelen en de Heiligen ver»blijden zich over hunne nederdaling ter helle, even als »wij over het doodslaan van deze honden.« En niemand riep zulke lastertongen toe: »pak u weg duivelsgebroed«! Waarom niet? Omdat onder de millioenen zondaars, die ter helle varen en wier ter hellevaart vreugde in den hemel veroorzaakt, meestendeels de protestanten, de hervormde ketters verstaan worden. — Zoo vervolgens: »ge»dachten tot doodslag kunnen lang duren, eer dezelve dood»zonden worden; eene onkuische gedachte heeft echter »hiertoe geen oogenblik tijd noodig.« — Een andere predikte: »door den kus wordt de jongeling een lid van den satan, niet alleen een lid van den satan, maar tot eenen »satan zelf; en tot nog meer dan deze.« Met zulke leerstellingen en door zulke zedekunde, die uitvloeisels zijn, niet alleen van het ergste monnikendom, maar van de hel zelve, onderhouden zij het volk, hetwelk dikwijls deze helsche bedrijven als verkondigingen des Hemels, en de vaders als ware Aartsvaders aanziet. — Wat kon hier en daar het gevolg van zulk een bedrijf en van zulke valsche zedeleer anders zijn dan de beklagenswaardigste huisselijke

onzedigheden, de schrikkelijkste verstandsverwarringen, de treurigste zelfmoorden (wegens welke de zendelingen zich, als de oorzaak hiervan beschuldigd, verdedigden en zeiden: »gekken worden wel is waar door eene zending niet altijd verstandig, maar verstandigen zijn daardoor nog nooit gek geworden) en de onbeschaamdste toeëigening van eens anders eigendom, zoowel geld als goed, welke dan de kas van de zendelingen vullen. Of is iets anders mogelijk, wanneer het vrouwelijke geslacht toegeroepen wordt: »wanneer de man te hard omtrent zijne vrouw is, dan is het aan de vrouw geoorloofd om stilzwijgend zoo veel van het goed des mans te nemen, als zij tot de bevrediging harer dringende behoeften noodig heeft, en, wanneer zij geen geld kan vinden, dan mag zij zelfs de huisselijke goederen tot geld maken.» Deze dringende behoeften zijn wel te verstaan eigenlijk de behoeften der Jezuiten, zoo als: uitlokkingen tot de inzameling van groote belooningen en rijke biecht- en aflaatgelden, *ad usum incrementum societatis.* De over de bergen in *Zwitserland* gekomene predikers behandelen de dochters van dat land met minachting, verachting en beschimping, als of het de veilste vrouwen waren. Een van hen sprak de meisjes, in zijne predikatiën dikwijls woordelijk aldus aan: »Christelijke maagden, ach, wat zeg ik, maagden, er zijn toch geene maagden meer onder u. Aan uw geheele ligchaam, van het hoofd tot aan de voeten, is geen plaatsje meer te vinden, dat niet bezoedeld is.» — Wie wordt bij zulk eenen smaad niet door eenen regtvaardigen toorn aangegrepen! Alleen eene regering, welke met eenen jezuitischen geest bezield is, en onder welke de burgers, even als schapen zwijgen moeten, kan zulk eene beschimping verdragen. En loopt hun be-

drijf op eene plaats ten einde, dan moet, voor dat aan het volk de poorten des levens geopend worden en hun den hemelschen zegen in ruime mate toevloeije, hetzelve wegens deszelfs hoogmoed, waarmede hetzelve eene halve eeuw lang eene valsche godheid der heidensche wereld gediend heeft, door de voorstelling van de magt des duivels, van den onverbiddelijken toorn Gods en van de vreesselijke straf van den dampenden hellepoel vernederd en deszelfs hart vermurwd worden, door de donderende stem van deze slechte apostelen. Het moet eindelijk zweren, om de wetten der Jezuiten, der roomsche kerk, buiten welke geen heil en redding is, in het leven en in elk doodsgevaar getrouw te blijven. — Wat is het oogmerk van al deze jezuitische sendingen, met hun angstgeschreeuw als of satan reeds in aantogt ware, anders, dan om alle betrekkingen des levens voor de Jezuitenorde op te wekken, en om hunne invoering in andere landen voor te bereiden, om de omwenteling te voleindigen, om de geestelijkheid boven het gezag van den staat te verheffen, en het land weder tot de oude gelukkige tijden terug te brengen, waarin de regeringen en het volk onder het zachte juk der kerk en van hare dienaars (de Jezuiten) van de dwaalwegen en kwellingen des levens zullen uitrusten. Mogt dit oogmerk niet gelukken, mogt de met allen lof verkondigde invoering der Jezuiten, niettegenstaande het geliefkoosde verzamelen van onderteekeningen, voor het tegenwoordige blijven rusten, dan zal dit rusten slechts zoo lang duren, tot dat een nieuw duister bedrijf, of openlijke oproepingen, het kraaijen van den roomschen haan en van verscheidene tijdschriften vereenigd met hervormde dagbladen als protestantsche uilenstemmen, nieuwe verzamelingen te zamen roepen; welke met bedreigingen voor de hoogste

landsmagt verschijnen en eene dubbelzinnigheid verkrijgen zullen, die zonder twijfel eenen lofzang waardig is. Waar zijn toch de POMBALS? de JOSEPHEN? de KELLERS? de PFIJFFERS? de ARNHIJNS? de HERTENSTEINS? die vroeger deze aanmatigingen der Jezuiten zoo moedig wederstonden.

Vrienden der waarheid! ligt het in uw plan, om dit jezuitisch bedrijf altijd onverschillig te blijven aanzien? Weegt bij u uwe eigene welvaart in de schaal meer dan de welvaart van het gansche menschdom? Kunt gij bij dit schaamteloos gedrag, ook nog niet tot een besluit komen? Onderzoek dan en vraag toch:

IV. Wat onderwijzen zij?

Deze duisterlingen, die het verstand binden, deze indringers, die het onderwijs aan zich trekken en de jeugd naar geheime voorschriften willen opvoeden? Hunne zendingen leiden, zoo als hiervoren gezegd is, tot eenige kennis van hun gevoelen en wijsheid, van hun onderrigt en leerwijze, en van welken geest zij zijn. Wat de oude Jezuiten zongen, dat onderwijzen ook nu de jongen. Hunne grondstellingen, hunne overtuiging, hunne zedekunde is nog even zoo bedorven als in den beginne; hun geloof is eene bezworene gewetensleer; hunne leerstellingen zijn voortbrengselen van ruwheid, boosheid en ontucht, en zijn uit eene wijsbegeerte ontsproten, waarvoor zich heidensche wijsgeeren zouden schamen, uit eene wijsbegeerte vol ondeugden, van welke de hel naauwelijks kennis heeft. — Tot eenen Jezuitenspiegel behoort echter de afspiegeling van zulke leerstellingen, die zij wel is waar door hunne oversten

openlijk op bevel van eenige pausen verdoemen moesten, maar die evenwel, zoo niet schriftelijk, dan toch mondeling aan hunne leerlingen worden bekend gemaakt, alles naar tijd en omstandigheden en met vermijding van allen aanstoot. Dezelve zullen getrouw uit hunne schriften, inzonderheid van eenen Mariana, Bellarminus, Suarez, Escobar, Busenbaum en andere jezuitische ordensleden, worden voorgesteld, als waarheden, welke zij niet kunnen tegenspreken, ja zelfs niet op de fijnste wijze kunnen verloochenen, en als echte bewijzen, hoe deze jongeren van Loyola het kenteeken der schande en des afschuws op hun voorhoofd dragen, en tot eene orde behooren, die als eene soort van stiklucht, slechts voor slangen en salamanders toegankelijk is. Niet met vreugde, maar ter waarschuwing, volgen hier de voornaamste leerstellingen, ter waarschuwing voor zulke gifthandelaars.

Wat onderwijzen zij aangaande de kennis van God? «Niet te weten, dat er een God is, moet voor eene groote genade gehouden worden; want dewijl de zonde uit haren aard eene beleediging van God en een onregt tegen Hem is, zoo volgt natuurlijk daaruit, dat daar, waar de kennis van God ontbreekt, dat daar ook noch onregt, noch zonden, noch eeuwige straffen kunnen plaats hebben.»

Wie zoude denken, dat ondeugden geene ondeugden zijn? «wanneer iemand in de gedachten verkeert en volstrekt geene andere overtuiging verkrijgen kan, dat het eene deugdzame handeling zij, om door eenen leugen eenen vriend te redden, dan is deze leugen een werk der barmhartigheid. Wanneer men het er voor houdt, dat het eene deugdzame handeling zij, om eenen mensch te dooden, die God, de Godsdienst en de Heiligen tegenspreekt, dan is zulk een moord eene heilige godsdienstshandeling!!

Wat leeren deze Paters Jesuiten over het berouw? «Een mensch, die alleen uit vrees voor de hel, over zijne zonden berouw gevoelt, kan volkomene vergeving zijner zonden verkrijgen, al gevoelt hij ook niet de geringste achting en liefde voor God.» Is dit niet het evangelie lasteren? Is dit niet de grootste misdadigers over hunne zwaarste zonden gerust stellen? Men zoude dus de afschuwelijkste schanddaden, schelmenstreken en misdaden kunnen begaan, zonder toch een misdadiger te zijn, wanneer men slechts bij de aannadering des doods op het ziekbed eene vrees voor de eeuwige straf had? Is dit niet de zondaars met de valsche hoop streelen, dat zij het eeuwige leven zullen ontvangen, ofschoon zij in hun geheele leven God geen enkel oogenblik lief gehad hebben? Welk eene onchristelijke wijsbegeerte!

Hoe verklaren zij het gebod der liefde tot God en tot zijnen naasten? «God lief te hebben, is God niet haten; daarin heeft God ons zijne goedheid bewezen, dat Hij ons eigenlijk niet bevolen heeft Hem lief te hebben». Vervolgens: «degene, die in zijn geheele leven slechts eenmaal liefde tot God gevoelt, die begaat geene zigtbare zonden.» Is dat niet de hoofdwaarheden der christelijke zedekunde omverwerpen? Is dat niet de waarheden Gods in leugens veranderen? Daar het zeker is, dat wij verpligt zijn, om onze naasten lief te hebben, volgens de woorden bij Mattheus, zoo schijnt het ook zeker te zijn, dat het volstrekt geene verpligting is, om hen met eene zekere innerlijke handeling der ziel lief te hebben, die juist op hen gerigt is. Zijn dat geene zuivere grondstellingen?

Hunne leerstelling van een verstrooid, onopmerkzaam en dwalend geweten, waarmede zij den moord regtvaardigen, is voornamelijk berucht, ontzettend en hoogst gevaarlijk. Hier-

van uitgaande, houden de ridders van de gewijde spoor des heiligen LOYOLA's het voor geoorloofd, om anderen kwaad toe te wenschen, wanneer men daarbij slechts een goed oogmerk heeft, en zich niet over de schaden der anderen verheuge, maar wel over het goede, dat daardoor tot hun eigen voordeel veroorzaakt wordt. Een kind zoude dus gevoegelijk mogen zeggen, zonder tegen het vijfde gebod te zondigen, »ik verlang naar den dood van mijnen vader, niet daarom, omdat ik hem kwaad toewensch, maar omdat dezelve tot mijn voordeel is, en omdat ik door zijnen dood in het bezit van het vaderlijke vermogen kom;» ja, het ware den zoon zelfs geoorloofd, zich te verheugen, wanneer hij in dronkenschap zijnen vader gedood, en daardoor eene rijke erfenis verkregen had. Het is aan een ieder geoorloofd om tot het onderhoud van zijn leven te dooden, en van dit verlof kan een ieder zich bedienen, wie het ook zij, een zoon tegen den vader, een knecht tegen den heer, een leenman tegen den vorst. Hiertoe behoort de beruchte leer der regtmatigheid van eenen koningsof regentenmoord, welke voornamelijk omtrent het einde der zestiende en in het begin der zeventiende eeuw overal gepredikt werd, in dien tijd, toen HENDRIK III (wiens moordenaar JAKOB CLEMENT, door eenen Jezuit, een eeuwig sieraad van *Frankrijk* genoemd werd) en HENDRIK IV, Koningen van *Frankrijk*, vermoord werden, toen op het leven van Koningin ELIZABETH van *Engeland*, en in de achttiende eeuw op de koninklijke familie in *Spanje* verscheidene moordaanslagen en in *Engeland* de kruidzamenzwering gesmeed werden, alle als zekere bewezene werken der Jezuiten; alsook de sluipmoord aan den schout KELLER van *Lucern* begaan. Deze, die met een mannelijk en vast karakter de kabalen en eischen wederstond, tot de herstelling van het geheele geestelijke wezen in deszelfs

vorigen roomschen toestand, alsook de aanmatigingen van eene in stilte gevormde en voortwerkende jezuitische partij krachtig tegenwerkte (1816); aan dezen eerbiedwaardigen man werd voorzegd, dat de straf des Hemels hem zeker voor zijne roekeloosheid zoude treffen, en hij werd ook in September 1816, in de stroomen der *Reuss* dood gevonden, daar, alwaar zijne getrouwe medeburgers hem een gedenkteeken hebben opgerigt. Alhoewel zij later de leerstelling, dat het een ieder vrij stond eenen koning te dooden herriepen, zoo werd hierdoor slechts verboden, om dezelve te onderwijzen, echter niet, om dezelve in uitoefening te brengen, opdat alle gelegenheid tot aanstoot zoude vermeden worden; voor het overige moest men zich regelen naar tijd en plaats, waar men zich bevond. Behalve dat is de moord in zooverre geene zonde, en dezelve kan, wel door menschelijke regtbanken, maar niet door God gestraft worden, wanneer de moordenaar, bij het begaan zijner misdaad, niet gedacht heeft, dat hij tegen de goddelijke wetten zondigde; want, wie niet aan God denkt als hij eenen moord of eene andere zonde begaat, beleedigt daardoor God niet, hij handelt slechts tegen zijn verstand, daarom is zijne misdaad geene theologische of geene zonde tegen God, maar slechts eene philosophische zonde tegen de verstandswetten. Welk eene wijsbegeerte voor ondeugden, en deze geeft weder tot eene andere heillooze leer aanleiding, namelijk tot de waarschijnlijkheidsleer, dat is te zeggen: elke daad is geoorloofd, zoodra men maar eene oorzaak of eene autoriteit, b. v. van eenen beroemden geleerden Jezuit, voor dezelve kan opnoemen; zoodat dus tegen zijne eigene overtuiging aan, eene waarschijnlijke oorzaak geldig, en eene daad daardoor geoorloofd kan zijn, al is dezelve anders ook nog zoo onzedelijk, zoo misdadig en oproerig. Is dit niet eene afschuwelijke, godslasterlijke leer;

die de grondstellingen van het christelijke geloof omver werpt, de christelijke zedeleer verslapt en onzedelijke neigingen invoert, alsook het volk onzedelijk maakt? Dezelve is den grond van alle jezuitische zedekunde, en heeft ten oogmerk, om alles, ook het slechtste door drogredenen, waarschijnlijkheidsredenen en woordverdraaijingen te verdedigen, om meineeden, misdaden en onnatuurlijke ondeugden te verschoonen door verwarde uitleggingen en door dubbelzinnige uitdrukkingen, dat wil zeggen, om dezelve zondenvrij en straffeloos te maken, en zich zelven daarmede wegens de grofste misdaden te regtvaardigen, door dat zij de goddelijke wetten naar hunne eigene willekeur uitleggen.

In deze jezuitische leer der waarschijnlijkheid ligt ook de regeling van den wil of de leiding van het oogmerk besloten, volgens welke de mensch aan den heiligen God de gehoorzaamheid kan opzeggen, zonder God zelve daardoor te beleedigen, en waarnaar het eindoogmerk ook de slechtste middelen heiligt; zoodat de grootste misdaad, tegen enkele personen of tegen eenen geheelen staat, eene zedekundig goede daad wordt, zoodra degene, die dezelve bedrijft, daarbij slechts niet het oogmerk heeft om slecht te doen, maar daarbij een of ander loffelijk oogmerk ten doel heeft; door middel der waarschijnlijkheidsleer kan het echter niet moeijelijk vallen, om elk mogelijk doel als zeer loffelijk te verklaren. In deze jezuitenleer, ligt ook nog de schandelijke, trouw- en alle geloofverbannende zin van de stilzwijgende voorbehoudingen opgesloten, volgens welke men, bij alle beloften, zelfs bij eeden, iets anders in de gedachte hebben kan, en zijne uitspraak anders uitleggen mag, als dat men ziet, dat dezelve door anderen verstaan worden; ja, dat men zich ten dien einde met opzet van dubbelzinnige uitdrukkin-

gen bedienen moet. Welke afschuwelijke theoriën en grondstellingen! Hoe is het mogelijk, dat menschen, dat een gezelschap, dat zich met den heiligen naam van Jezus versiert, zulke ongodsdienstige grondstellingen kunnen opstellen, bewijzen, uitbreiden en onderwijzen? Een geslepene Jezuit leerde: «al is men ook verzekerd, dat men eene gelofte of eenen «eed gedaan heeft, dan is men niet gehouden, om een van «beiden te vervullen, wanneer men niet zeker weet, of men bij «het uitspreken der woorden van de gelofte of van den eed «ook bedacht geweest is, om zich tot datgene, wat dezelve «uitdrukken, te verbinden»; of «wanneer men iets belooft «en willens is, om die belofte niet te houden, dan doet men «eigenlijk geene belofte»; vervolgens: «het is geene leugen, «wanneer iemand luid bezweert: ik heb dat niet gedaan, «waarvan ik beschuldigd word,» en stilzwijgend voor zich zelven daar bijvoegt: «heden, of nu, of voor vele jaren, «enz.» — Welk eene vreesselijke leer! en aan leeraars met zulk een geweten, wil men het onderwijs overgeven, aan zulke duivelsche handen wil men de opvoeding der jeugd overlaten. Oh welk eene schande voor degenen, die zulk een verraad aan hunne eigene kinderen plegen, die het geweten besnoeijen, het verstand aan eenen leiband laten gaan, die de uitspraken der openbaring van God erg belasteren, die het geloof aan Loyola boven het geloof aan Gods Zoon, en hunne waarschijnlijkheidsleer boven de bergpredikatie van den Heiland stellen, en inderdaad het alleen zaligmakende woord verloochenen.

Doch boven alle verbeelding gaan de bepalingen, waarmede zij de onzedelijkste handelingen, de onkuische daden en de onnatuurlijkste lusten verschoonen, in bescherming nemen en daardoor bevorderen. De hanen rijzen te berge,

de wangen kleuren zich, het oog slaat eenen blik ter zijde, en het schaamtegevoel gruwt voor deze regtvaardiging van dierlijke lusten, zoo als een ESCOBAR, een FILIUCIUS, een TAMBOURIN, een BAUNY, een SANCHEZ, en vele anderen dezelve in hunne bescherming nemen, en over de zedekunde, waarmede zij het VII (VI) gebod uitleggen. Men moet toch niet gelooven, dat zulke onkuische leerstellingen buiten gebruik zijn geraakt. Er is maar een stam, waaruit al de Jezuiten voortkomen. In hunne leer moet eenheid blijven. Loochenen zij, dan geschiedt dit naar hunne grondstelling, men moet zich overal naar tijd en omstandigheden regelen. De geschiedenis der Jezuiten, der oude en der nieuwe wereld, alsook van *Zwitserland*, brandmerkt hen. Zij onderwijzen deze zedekunde, namelijk: «wanneer men zich geheel vol eet en drinkt en zoo veel zwelgt als men maar verdragen kan, tot zijn vermaak, dan begaat men geene zonde, wanneer de gezondheid er maar niet door lijdt.» Ja, er is zelfs nog één heerlijk voordeel bij de dronkenschap, daar dezelve alle zonden verontschuldigt; want daden, welke men zonder overleg begaat, wanneer er ook anderen schade door lijden, en die zonden zijn zouden als men dezelve met een gezond verstand verrigtte, zijn dit in de dronkenschap niet; want deze verontschuldigt zelfs godslastering, ontrouw en meineed. Eene vrucht, welke nog niet leeft, mag men afdrijven, opdat een daarmede zwanger bevonden meisje niet geregt of beschimpt worde; want het is waarschijnlijk, dat eene vrucht voor derzelver geboorte nog geene verstandige ziel heeft, gevolgelijk wordt door eene vruchtafdrijving geenen moord begaan, enz. Wij zullen hierover geene voorbeelden meer uit hunne schriften aanhalen, ofschoon wij nog eene menigte van hunne schandelijke beschermingsredenen voor de onkuischheid zouden kunnen bij-

brengen, dewijl het schaamte- en eergevoel er door gekwetst zoude worden.

Welk eene geringschatting van het heilige Avondmaal, welk eene diepe vernedering van deze heilige handeling, ja welk eene bevordering tot deszelfs ontheiliging, ligt er in de jezuitische raadgeving, dat men den booswichten moet aanraden, om aan het heilige Avondmaal deel te nemen, op denzelfden dag, dat zij de grootste misdaden bedreven hebben, zij behoeven slechts naderhand behoorlijk te biechten. Welk eene gruwelijke stelling, dat het geene zonden is, om op denzelfden dag, dat men zware misdaden begaan heeft, het heilige Avondmaal te genieten, wanneer men vooraf maar eerst behoorlijk gebiecht heeft.

Welke eene verslapping van het geweten, welk eene vernietiging van allen afschrik voor het kwade, en verstikking van elke goede gedachte, welk eene opzettelijke verleiding tot ontrouw, bevat het volgende jezuitische voorschrift: «de dienstboden mogen hunne meesters, tot belooning voor hunnen arbeid, heimelijk iets ontnemen, wanneer zij denken, dat zij een grooter loon verdienen;» en vervolgens: «het stelen is geoorloofd, niet alleen in den uitersten nood, maar ook in bezwarende omstandigheden;» en verder: «men is onder de straffe der doodzonde niet verpligt, iets weder te geven, hetgene men nu en dan door kleine diefstallen verkregen heeft, al bedraagt dit ook eene groote som.» Even zoo schandelijk is ook hunne leer der schadevergoeding en der wedervergelding. Men is niet verpligt om iets te vergoeden, te erkennen, of om schulden te betalen, wanneer men vooruit zien kan, dat men door dit betalen, deszelfs familie of den staat grooter nadeel zoude doen, dan dat de schuldeischer er voordeel bij zoude hebben, of dat men

daardoor buiten staat zoude raken, om volgens zijnen rang te kunnen leven. Men kan de betaling daarvan tot op eenen gelegener tijd uitstellen. Die echter bankroet moeten maken, mogen eerst een gedeelte van hun vermogen in zekerheid brengen, en zich vervolgens insolvent, tot de betaling onbekwaam, verklaren, en zelfs voor het geregt mag men beëdigen, dat men niets van zijn vermogen verborgen heeft. Hoe kan een staat er zijne rekening bij vinden, wanneer het, volgens deze jezuitische zedeleer aan een ieder geoorloofd is, om de verschuldigde belastingen te ontwijken en de openbare schatkist te bedriegen. Zoo is een andere Jezuit, een koninklijke biechtvader, van gedachte: men behoeft de gelegenheid om te zondigen niet te ontvlieden, wanneer men daartoe geene voordeelige en gepaste oorzaak vinden kan. Ja, men kan dezelve zelfs zoeken, wanneer men daardoor voor zich zelven, of voor zijne naasten een tijdelijk of geestelijk goed kan verkrijgen. Over het algemeen zijn er volgens de Jezuitenleer geene zware, dat is, geene werkelijke zonden, want om deze te begaan, moet de mensch zich in eenen staat van volle vrijheid bevinden, dat is niet in den toestand van begeerlijkheid of drift; wanneer echter de mensch in dezen toestand is, en hij bedrijft dan iets kwaads, dan is deze kwade daad geene werkelijke, zware zonde, maar eene zoogenaamde nalatige. Volgens zulk eene gewetensleer kan elke zonde derzelver volle regtvaardiging vinden.

Moet men zulk eenen niet als een zinneloos mensch in het gekkenhuis plaatsen, is zulk een niet een godslasteraar, predikt zulk een niet het satansrijk, die onderwijst: «een gebed, hetwelk men met den mond uitspreekt, kan een nuttig gebed zijn, wanneer men ook met opzet aan geheel an-

dere dingen denkt.» Verder: «wanneer iemand naar de kerk gaat, met het booze voornemen, om door het zien der aanwezige vrouwen, aan zijne onkuische lusten genoegen te doen, dan doet hij niets tegen het heilige voorschrift, maar hij vervult zijnen pligt bij het ter kerke gaan, wanneer hij maar niet vergeet, welke uiterlijkheden er bij het ter kerke gaan in acht te nemen zijn;» en nog eens: «wanneer iemand alleen naar de kerk gaat met het voornemen, om zich groot voor te doen of om zich te laten zien, of zelfs met het voornemen om aldaar te stelen, dan doet hij, niettegenstaande het voornemen of de daad op zich zelve zondig is, geene zonde.» Is dat niet de godsdienst in eene zondendienst veranderen? Heet dat God in geest en waarheid aanbidden?

Wat beweren deze verdedigers, van de magt en het gezag der staten? «Het wereldlijke strafgerigt is niet op de heilige schrift gegrond, en deszelfs straffen zijn van eene enkele waarschijnlijkheid afgeleid.» Derhalve is het woord eene onwaarheid, dat ons leert: «elke overheid komt van God, de overheid draagt het zwaard der geregtigheid niet voor niets, zij is de straffe over al het kwade.»

Doch laat ons afbreken met zulk oppervlakkig gezwets, met zulke gevaarlijke gedachten, met zulke verderfelijke grondstellingen, waarmede deze schandvlekken van het Christendom, deze volksverleiders, deze pauselijke janitsaren den roomschen stoel omzweven, en volgens dezelve leeren en onderwijzen. Vervuld met den schandelijksten onzin, met de goddeloosste uitleggingen, met het doodelijkste zielenvergift, met de heilloosste woordverdraaijingen en met de vloekwaardigste schriftvervalschingen straalt hun geest, uit den pikketel van hunne verderfelijke verzamelingen aangevuld, overal door. Hun doel is, den ondergang van alle vrije staten, verwoes-

ting der ware godsdienst, onderdrukking van het echte katholicismus, en de vernietiging van het zuivere protestantismus, hetwelk op den geest der heilige schrift steunt, en hiertoe is elk middel door hen geheiligd. Aan wien de uitlegkunde dezer gewetensleeraren bekend is, die verschrikt voor al de ongeregtigheden, dieverijen, meineeden, onkuischheden, onmatigheden, opstanden, moorden, Godslasteringen en Godsverloocheningen, in een woord voor alle soorten van misdaden, die door dezelve worden geregtvaardigd en verschoond. Men moet echter niet gelooven, dat zulke grondstellingen verouderd, en alhoewel dikwijls verdoemd, daarom vernietigd zijn. Met de herstelling der orde zijn ook derzelver grondstellingen vernieuwd. De Jezuiten moeten met al hunne grondstellingen blijven, wat zij zijn; want deze moeten met gene vergaan, sprak eens een van hunne oversten. Voorts ligt het bewijs in de gelijkheid der leer en van het geloof in het gezelschap der Jezuiten, en zoo lang dit bestaat wordt er geene afwijking toegestaan. Dit is ook duidelijk uit hunne volgende grondstellingen. «Wij zullen alle hetzelfde gelooven, en zooveel mogelijk hetzelfde spreken.» «Verschillende leerstellingen zullen niet toegelaten worden.» «Wanneer men echter ontdekt, dat eene gedachte in eene provincie of akademie bij de katholijken grooten aanstoot lijdt, dan mag niemand dezelve aldaar onderwijzen of verdedigen.» Dit bewijst genoeg, dat deze Vaders Jezuiten, geene grondstelling opgeven, al leeren zij dezelve ook niet meer; het blijkt verder hieruit, dat zij zich in hun onderrigt naar tijden en omstandigheden moeten regelen, en dat zij zich aan den letterlijken zin van Salomo's spreuk, «er is niets nieuws onder de zon», bij hunne op nieuws ontstane orde houden. Al deze slechte leeringen en verderfelijke grondstellingen, deze uitvloeisels der ongehoord-

ste onzedelijkheid kunnen niet als bijzondere gedachten op de rekening van enkele leden van dit beruchte gezelschap gesteld worden. Bijzondere gedachten, welke tegen den geest der orde inloopen, worden niet geduld, dus mogen dezelve nog minder gedrukt worden. De voorgeschrevene eenheid in de leer, den geest der orde, de wettelijke orde, geeft de Generaal, en de provincialen waken er voor met het zwaard der censuur en der onvermijdelijke afzetting en bestraffing, en tegenwoordig zelfs met eenen scherperen blik en eene vastere hand, dan ooit. Welk oogmerk kunnen echter deze Jezuïtenpaters met deze hunne gewetensleer en met hunne grondstellingen anders hebben, dan, om voor allen alles te zijn, en tegen alle christelijke grondstellingen aan, den weg naar den Hemel breed en effen te maken, opdat goeden en boozen, regtvaardigen en onregtvaardigen, trouwen en meineedigen, liefde en haat, Johannes en Judas, naast elkander met alle gemakkelijkheid, zonder in hunne voornemens en werken verhinderd te worden, in het koningrijk Gods kunnen komen. Treffen zij lieden aan van strenge christelijke grondstellingen en zeden, die van de christelijke deugd en vroomheid hoogere, zuiverder en edeler begrippen hebben, dan houden zij zich ook bij dezen strenger aan de leeringen en voorschriften van het evangelie. Maar daar zij anderen hierdoor afschrikken en terughouden zouden, zoo zijn zij dadelijk bij dezen weder gereed, ten einde dezelve te winnen en onder hunne bescherming te brengen, om hunne eischen op eene listige wijze te verminderen, om de drukkende last der christenpligten voor hen te verligten, en om hen langs eenen zijweg aan een zijdeurtje te brengen, door hetwelke zij gemakkelijker en spoedi-

ger, dan langs den, door den HEER aangewezenen weg, in den Hemel sluipen kunnen; daar zij degenen, die onregtvaardig goed en geld verkregen hebben, niet afhouden, om hetzelve terug te geven, zoo zullen zij ook tevens dengenen, die zulk goed niet vergoeden wil, ook even zoo goed eenen uitweg aanwijzen en hem vrijspreken. Het spelen met eed en pligt, is niets ongewoons bij deze wachters van den roomschen senaat. In *Indiën* hebben zij den nieuw bekeerden Christenen de afgodsdienst toegestaan, en hun slechts geboden, om onder hun kleed of onder de bloemen op het altaar een krucifix verborgen te houden, en op dit, in hunne gedachten, de vereering en aanbidding betrekkelijk te maken, die zij anders aan hunne afgoden toewijdden; — in *Zweden* gaf zich de Jezuit LORENZ NIKOLAÏ voor eenen protestant uit, en bewees uit de schriften van LUTHER de leerstellingen der roomsche kerk; — in *Zwitserland* werd de erbarmelijke hersteller VON HALLER door den Bisschop van *Freiburg* gemagtigd, om zich openlijk nog altijd voor eenen protestant uit te geven, ofschoon hij in het geheim reeds zijn geloof had afgezworen, en reeds lang een geheime katholijk geworden was, om zoo als de Bisschop zich uitdrukte: «een grooter kwaad te verhoeden, of om een grooter voordeel te bewerken.» — Even zoo gaven de Jezuiten aan den Keizer FERDINAND (1617) den raad: «hij kon, om de landen (het protestantsche *Bohemen*) in bezit te krijgen, den eed wel zweren, dat hij de landsregten en de godsdienst-vrijheden der protestanten bekrachtigen en handhaven zoude, maar hij moest daarbij het aandachtige en vaste voornemen koesteren, om de katholijke godsdienst, in al de *Boheemsche* landen, op de best mogelijke wijze uit te breiden, zoodra zich

hiertoe eene geschikte gelegenheid opdeed.» Dezen raad volgde FERDINAND op. Hij legde, knielend voor het hoogaltaar te *Praag* dezen eed; die hem door den protestantschen opperburggraaf voorgelezen werd, op het Evangelie af. Maar dadelijk na den afgelegden eed werd hij door den pausselijken Nuntius weder van denzelven ontslagen. Het gevolg van dezen Jezuitischen raad was: de dadelijk daarop gevolgde *Boheemsche* en later ook de dertigjarige oorlog. — Zoo legde, in de nieuwere tijden DON MIGUEL in *Portugal* openlijk op de constitutie des koningrijks eenen plegtigen eed van getrouwheid af; maar spoedig daarop verbrak hij denzelven weder, daar hij door Jezuitische raadslieden weder van denzelven ontslagen was. — Op deze leerstellingen, welke de Jezuiten met geslepene sluwheid weten door te drijven, is ook hun wetenschappelijk onderrigt gebouwd, ofschoon de Jezuitenvrienden hier niet genoeg ophef van kunnen maken, en zich daar en tegen niet schamen, om onze eigene inrigtingen en ons eigen onderwijs te verlagen en derzelver waarde en goede werken te verkleinen. Deze dwaling vervalt bij de oplossing der vraag:

5. Waarin bestaat hun wetenschappelijk onderrigt?

De tijden zijn, Gode zij dank, voorbij, waarin de verdiensten der Jezuiten in de wetenschappen tot in den derden Hemel werden verheven, toen in de katholijke scholen geene andere

onderwijzers werden aangesteld, dan Jezuiten of kweekelingen, welke in Jezuiten-seminariën gevormd waren, waarlieden zelfs uit protestantsche landen, de zonen der hoogere standen, door den schijn verblind, gezonden werden, om zich te vormen en om onderrigt te worden; en dat men dezelve als het toppunt van alle wetenschappen erkende. De achting waarmede de Jezuiten, in dien tijd, in de geleerde wereld stonden en met roem praalden, de hier en daar uit hunne collegiën gekomen verstandige mannen waren geene vruchten van eenen algemeenen reinen en edelen geest, maar de gevolgen van onedele oogmerken, namelijk: van eigen voordeel en der bevordering hunner heerzuchtige oogmerken, waartoe zij dan door de Pausen dikwijls met de uitgebreidste voorregten voorzien werden. Deze heeren verstaan nog de kunst om door zacht aanlokken, door hun buigzaam bestaan en door listige en fijne uitdrukkingen hunne contigenten uit alle landen te verzamelen en te vermeerderen, zoo als: uit *Frankrijk*, *België*, *Beijeren*, *Zwitserland*, *Engeland*, uit de overzeesche streken, uit de *Baleärische eilanden*, *Havana*, *New-York*, ja zelfs ook uit ons *Vaderland*. Hunne inrigtingen worden met prijs en eer overladen, door hunne eigene creaturen en loontrekkende dienaars; de zuivere vorming, waarmede de kweekelingen hunne inrigtingen verlaten, wordt zeer ver uitgemeten, de staatslieden worden opgeteld, die hunne bekwaamheden in deze kluizen der heerschzucht verkregen hebben. Laat ons echter de ondervinding doen spreken. Dezelve toont aan hoe overal de roomsche staatkunde der priesters in het spel is; hoe de Jezuitische opvoedkunde alles waagt, om door de invoering der nuntiën, bij geestelijken en aristokraten, hare oogmerken te bereiken, en hoe zij tegen over de scholen van den staat de Jezuiten-collegiën plaatst,

welke aan geen of aan een zeer bekrompen opzigt van den staat onderworpen (*), haren haat tegen dezelve in bevallige of ruwe vormen, geenszins verbergen, en derzelver gematigdste vrijzinnigheid, als de ergste zucht tot oproer, op de hevigste wijze uitkraaijen. Zij verklaren ook de grondstellingen der scholen van den staat, als grondstellingen tot opstand tegen de wettigheid, dat is, tegen de roomsch katholijke kerkleer, elke verbetering der staten als uitvloeisels van eene ruwe massa, en tegen alles wat de regeringen doen, ter ontwikkeling van het verstand en de vrijheid hunner onderdanen, schreeuwen en werken zij. De ondervinding doet ons zien, dat de fijnere vorming, welke de kweekelingen door de kunsten en de collegiën der Jezuiten verkrijgen, dient, om de regeringen omver te werpen, of om dezelve aan eene slaafsche gehoorzaamheid hunner despotieke oogmerken te onderwerpen. — Om de harten der kweekelingen voor zich te openen om achter hunne geheimste gedachten te komen en om dezelve aan zich te onderwerpen, heerscht er in alle scholen, naar algemeen aangenome inrigtingen en naar de gelijkheid der vormingsregelen, dezelfde wijze, dezelfde leiding, eene voortreffelijke bedrevenheid, eene gezelligheid en eene listige vriendelijkheid, die op den achtergrond een voor de orde nuttig belang vertoont. Om de kweekelingen nader aan zich te verbinden, en voor zich te winnen, mogen zij niet buiten de inrigting wonen of in den kost zijn; zij moeten zelfs onophoudelijk onder het opzigt van meesters staan, die hunnen handel en wandel bespieden en

(*) Toen de regering van *Freiburg*, in het jaar 1820, aan de orde rekenschap over hun onderwijs afvroeg, verklaarde deze: dat zij aan geene wereldlijke overheid verantwoording verschuldigd was, maar alleen aan den paus.

hiervan aan den oversten berigt moeten geven, welke dan weder hiernaar zijne verdere maatregelen voor de toekomst, *ad majus societatis incrementum* nemen kan; zij moeten dus in de inrigting geheel burger zijn. Premiën, eeretitels, tooneelmatige voorstellingen, spelen en feesten worden niet gespaard, om den uiterlijken schijn, manier en toon te bevorderen, om liefde en gehechtheid te verwerven, en om ongemerkt eenen geest te planten, welke de grondstellingen van het gezelschap huldigt, voor het leven bevestigt en tot verdere ontwerpen regtvaardigt, dat is: om een vrij verstand te onderdrukken en de verduisteringsontwerpen der nieuwelings ontstane pauselijke priesterheerschappij te ontwikkelen.

Op welk eene wijze jeugdige edele gemoederen, door de Jezuiten werden opgewonden, blijkt uit het volgende fragment van eenen brief, dien de 15jarige REINHOLD (later WIELANDS schoonzoon en protestant, tevens verbreider en uitlegger van KANTS wijsbegeerte) aan zijnen vader schreef. De brief is gedateerd: proefhuis bij *St. Anna*, den 13 September 1773 en geschreven in het tijdstip dat hun (de novicen) de opheffing der orde, en dus ook hun ontslag werd afgekondigd.

—— »Doch daar de wet der liefde, waaraan ook onze Manuductor ons herinnerde, mij nog altijd aan mijne heilige orde verbond, zoo waagde ik het niet, willens en wetens aan u en het ouderlijke huis te denken, iets, dat zonder schending van den regel anders nooit gebeuren mag, dan met de bedoeling, om voor ouders en betrekkingen te bidden. Een zoo ijverig Christen als gij, mijn beste papa, weet bijna even zoo goed als een geestelijke, dat er *heiliger banden* bestaan, dan die der zondige natuur, en dat een mensch, die den vleesche is afgestorven, en nog slechts voor den geest leeft, eigenlijk

geen ander vader meer hebben kan, dan den hemelschen, geene andere moeder, dan zijne heilige orde, geene andere betrekkingen dan zijne broeders in CHRISTUS, en geen ander vaderland, dan den hemel. De gehechtheid aan vleesch en bloed is, gelijk alle geestelijke vaders eenstemmig beweren, eene der sterkste ketenen, waarmede satan ons aan de aarde vast wil smeden. Ik had ook werkelijk met dezen aartsvijand onzer volkomenheid gisteren avond, van nacht en dezen morgen een bijna even gevaarlijken strijd, als dadelijk bij mijn intreden in den geestelijken stand. Want ieder oogenblik tooverde hij mij papa en mama, broeders en zusters, ooms en tantes, ja tot zelfs ons kamermeisje toe, voor de oogen van den geest.»

Volgens den geest van het Jezuitismus, moet elk wetenschappelijk onderrigt ingerigt worden, naar de op het strengste bevolene eenheid der leer, waarvan wij reeds vroeger gesproken hebben. Dat zulk eene wet slechte uitkomsten moet opleveren spreekt van zelve; want dezelve veroorloofd niet de minste afwijking, zelfs niet eens in de geringste en niets beduidendste nevenzaken, dezelve houdt de ontwikkeling van het verstand tegen, belemmert de vrijheid tot onderzoek, verhindert het zelfdenken en verlamt elke vrije werkzaamheid. Kan op zulk eene wijze, wel een goed, nuttig en gezegend onderwijs plaats vinden? Kan een Jezuit hetzelve bevorderen, wanneer het hoofdoogmerk de vergrooting van het gezelschap is? Verwerft hetzelve dan wezenlijke verdiensten ter oorzake der wetenschappen, wanneer deze alleen gebruikt worden, om hun oogmerk kunstig te verbergen? Het is wel waar, dat zij met het vooruitgaan der wetenschappen ook vooruitgaan, maar ook daarin ligt een oogmerk verborgen, echter geen edel.

Om hun plan te volvoeren, mogen zij natuurlijk niet in de wetenschappen terug blijven, en zij hebben eenige geleerde strijders noodig, om den strijd, welke tegen het gezelschap en tegen deszelfs oogmerken gevoerd wordt in hunnen naam te kunnen volhouden. Wanneer echter de kweekelingen op den hoogsten trap der wetenschappen volgens de vorderingen en ontwikkelingen van den tijd gebragt werden, dan zoude dit de heerschappij van het geloof en de zich altijd gelijkblijvende en grenzenlooze aanmatigingen van den roomschen stoel in gevaar brengen, en hun leeren, om het opgelegde juk van verstandsdwang af te schudden; om deze reden mag dan ook volstrekt niet, zonder verlof van den generaal, zelfs ook niet wanneer de paus het toestond, aan de studiën in de collegiën eene andere rigting gegeven worden, als de voorgeschrevene, welke steunt op de overal vast bepaalde geprezene eenheid in de leer, en op hun armzalig en eenzijdig plan voor de studiën. De studie der wetenschappen wordt dus op eene hoogst eenzijdige wijze volbragt, het geheele onderrigt rust niet op de ontwikkeling van het verstand, noch op zelfdenken, noch op het vrije gebruik van het vernuft, maar alleen op geheugenwerk, op een blind autoriteitsgeloof, op priesterlijke overleveringen, op fantasiespel, op eene opgeblazene geleerdheid, op oppervlakkige kundigheden en veelweterij, waarmede de scholieren overvoerd worden, hetgeen de waarlijk goede geleerde volstrekt afkeurt, den verloren tijd met regt betreurt en met smart ziet, dat zoo vele heerlijke talenten door zulk eene opvoeding onderdrukt worden. De Jezuit Marianna sprak waarheid, toen hij zeide: »indien men de leerwijze en »de schooltucht der Jezuiten kende, en het nadeel, dat »daaruit ontstaat goed inzage, dan zoude men ons zonder

twijfel uit alle scholen, door een staatsbesluit, weg jagen.» — Vele staten zien het echter niet in, dewijl den blinkenden uiterlijken schijn hen bedriegt; zij verwonderen zich veeleer over de geleerdheid van de Paters-Jezuiten, en even als de staten, doen dit ook vele volken, en noch staat noch volk voelt het, dat deze Jezuiten-geleerdheid en dit Jezuiten-onderrigt op niets anders doelt, dan op de terugvoering der volksvorming onder de opvoeding der roomsche priester-heerschappij, op de onderdrukking der bekende waarheid, dat de vrije, geestelijke en zedelijke ontwikkeling der menschen het grootste oogmerk van het leven in den staat is, op eenen volstrekten dwang van onvoorwaardelijke geloofsstellingen en op de ondermijning van elks vrijheid. Daarom is de voornaamste pligt der Jezuiten, om de opvoeding der jeugd, en voornamelijk die der hoogere standen aan zich te trekken, om de wetenschappen volgens de roomsche leer in te rigten en de praktische zedekunde naar de roomsche besluiten te vormen. Hunne opvoedkunde bestaat daarin, om aan de onkunde den meesten schijn van kunde te geven, en om aan de kunde de onschadelijke werking der onkunde te geven.

Wie echter gelooven wilde, dat deze voorstelling der Jezuitische scholen overdreven is, die trachte, wanneer hij hun onderrigt bij wil wonen, eene aanbeveling te verkrijgen, welke echter krachtig jezuitisch moet zijn, en ga, wanneer hij nog niet in hunne strikken gevangen is, naar *Freiburg* in het Pensionaatpaleis der Jezuiten, en zie, onderzoeke, denke en hoore daar met scherpen blik, met eenen vrijen geest, met een rustig hart en met een onbevooroordeeld oor naar de wetenschappen, die daar onderwezen worden, en naar de kundigheden, welke de scholieren aldaar verzamelen. Hij zal moeten

bekennen, dat de stand van het wetenschappelijk onderwijs aldaar nog zeer laag is, dat aldaar een latijn geleerd wordt, hetwelk zeer gebrekkig is, en de scholieren naauwelijks na jaren arbeids eerst rijp maakt, om goede Gymnasiën te kunnen bezoeken; eene Philosophie (waaronder Logica en Physica begrepen wordt), die op windmakerij uitloopt, eene Theologie, welke de ware grondslagen en de verklaringen verbant, welke zich slechts bepaalt tot de studie eener strijdende en spitsvindige dogmatik, tot eene gewetensleer en tot eene geest- en leven-bedervende zedekunde. Het lezen der nieuwere klassieke werken van SCHILLER, GÖTHE, enz. is streng verboden. Slechts werken van Jezuiten of in den geest der Jezuiten, als die van eenen HALLER, enz. of de zoogenoemd veranderde *Romeinsche* en *Grieksche* schrijvers, worden uit de Jezuitenbibliotheek gegeven. Boeken, welke de orde naar waarheid doen kennen en voor hun onderrigt of voor hun gezelschap gevaarlijk zijn of zijn konden, bespeuren zij reeds spoedig en weten dezelve te verwijderen; zij bedreigen de boekhandelaars in *Freiburg*, ingeval deze dezelve mogten willen verkoopen, dat zij hunne kweekelingen zullen beletten, om hunne schoolbehoeften bij hen te koopen.

In *Beijeren* gaf de kanunnik BRAUN omstreeks het midden der 18de eeuw eene verstandiger rigting aan het onderwijs, dan hetzelve bezeten had. Hij vervaardigde en gaf den kinderen boeken van zedelijke strekking, waar niets op aan te merken viel. Doch deze misbaagden den Jezuiten wijl de taal niet barbaarsch en de spelling volgens de regels was. Zij kreten de spelling voor Lutersch, en de taal, die eenigermate zuiverder en edeler dan de door hun gebruikte was, voor ketterij uit.

BRAUN, werd deswegen voor den regterstoel van den Regensburger Bisschop geroepen.

Omstreeks 1750 werd in *Beijeren* en in *Mentz* het door de Jezuiten vertaalde en verspreide werk van den kardinaal BELLARMINIUS *«over de magt der pausen»* verboden. De keurvorst van *Mentz* liet deswegen publiceren: «dat de in dit boek vervatte stellingen de strekking hadden, om de magt der wereldlijke vorsten ganschelijk te ondermijnen, het gezag der bisschoppen te beperken, de onderdanen tegen hunne overheden op te hitsen, het leven en de regering der regenten in gevaar te brengen, de algemeene rust te verstoren, en overal oproer en rebellie te verwekken.»

En hoe is het met de tucht van de Jezuitische opvoeders en vormers gesteld? Weent vaderlanders over deze monnikachtige, paapsche, mystische, roomsche duistere tucht, waaraan hunne kweekelingen onderworpen zijn. Of kunt gij toegeven, dat het vrije handelen, het inzigt en de zedelijke zelfstandigheid schaamte- en eerloos opgeofferd wordt voor blinde gehoorzaamheid, voor eene menigte pligten, welke niet bijbelsch zijn en slechts op overleveringen berusten? Wat is de tucht in de jezuitische opvoedingsgestichten zwaar en drukkend, hoe onmenschelijk, hoe onchristelijk! Dezelve bestaat uit eene reeks van boeten, aandachtsoefeningen, straffen en pijnlijke ontberingen. Volgens deze duistere deugdenleer zijn aan de jeugd alle onschuldige vermaken verboden, en in derzelver plaats wordt het beeld van den dood en van het graf geplaatst. Wat kan hier anders uit voortkomen dan verstandsdooding, ligchaamszwakheid, en wat is er het gevolg van, anders dan menschenhaat en tirannenzin. Zij haten een krachtvol, geestig en vrolijk leven, dewijl het hun gezelschap met den ondergang bedreigt. Zij noemen hetzelve: het onraad van vernuft en vrijheid van het verstand en van de natuurlijke krachten. Om deze reden noemen zij de ligchaamsoefeningen, welke de oude

Jezuiten in de vroegere eeuwen nog toestonden, een werk des duivels; ja, hun haat tegen dezelve gaat zoover, dat het zelfs aan de kweekelingen verboden is, om zich in de nabijheid der oefenplaats te begeven.

En hoe is de nationaal staatkundige zijde van hun onderwijs? Als eene mengeling van bijeen geraapte priesterlijke gelukzoekers uit de heiden van *Bordeaux*, uit de moerassen van *Pontinië*, uit de bosschen van *Polen*, willen deze vreemdelingen in hunnen Jezuitenrok of in een burgerkleed de goede zaken herstellen. De kweekelingen, die aan hun onderrigt zijn toevertrouwd, ruijen zij tegen hun vaderland op, en zij ontwortelen bij hen ook de teedere ouderliefde. Wat kon men anders van hen verwachten? hoe zouden zij bekwaam zijn, om de jeugd vaderlandsch op te voeden, en liefde voor hunne ouders in te boezemen, daar zij hunne eigene vleeschelijke broeders, die hunne landgenooten zijn, zelfs niet meer kennen, even zoo min als hunne ouders, en alle liefde voor het vaderland en voor hunne ouders hebben afgezworen; daarentegen hebben zij onvoorwaardelijke liefde, trouw en gehoorzaamheid aan de denkwijzen, aan de oordeelen en aan de statuten van hun onchristelijk gezelschap, gezworen. *Zij* behandelen daarom, volgens hunne grondstellingen, de nationale gedenkteekenen, de volksheiligdommen, welke voor het volk zoo veel waard zijn en zijn moeten, met de grootste minachting; zij bespotten en honen al de groote herinneringen, waarop een ieder, die nog geen jezuïtisch landverrader geworden is, trotsch is; zij beschimpen de grondleggers der duurgekochte vrijheid, en bezoedelen de namen van die strijders, die in den zegenrijken oorlog voor het vaderland gevallen zijn en de boeijen der heerschzuchtige overheden voor hunne nakomelingen verbroken hebben. Vol-

gens al het reeds gezegde, is het niet meer te verwonderen, het is veeleer natuurlijk, dat zulke antinationale oogmerken in de opvoedingsgestichten van deze jezuitische volkshaters, de voornaamste zijn, dat zij de gemoederen van het opkomende geslacht daarmede trachten te vervullen, en aan hetzelve verbieden, om die vereenigingen te bezoeken, die voor de liefde en de vrijheid van het vaderland waken.

Volgens het voorbeeld van eenen protestant en geheimen jezuit, van den afvalligen Haller, die met zijn geschrift over de »*herstelling der staatkunde*« een hoog verraad aan *Zwitserland* beging, en die daarvoor verdiende opgehangen te worden, smalen de Jezuiten-wereldburgers op de edelste trekken van liefde voor het vaderland en op de redding uit de dwingelandij, en loochenen of het bestaan van de grondleggers der vrijheid, of zij noemen b. v. Willem Tell een sluipmoordenaar, Willem van Oranje een rebellen hoofdman, en de groote oorlogen der eerwaardige oudheid, noemen zij oproer en muiterij. Zulke verachtelijke redeneringen hoort men in de gehoorzalen der Jezuiten, in welke de jeugd hare opvoeding verkrijgt en zij maken een deel uit van het onderrigtstelsel. Het is duidelijk en klaar, dat al hun werken slechts daarop doelt, om de vaderlandsliefde uit te roeijen. Dit is de waarheid. Dit getuigen de voormalige scholieren der Jezuiten in *Freiburg* in hunne geschriften, welke de beste en onpartijdigste aanklagten tegen de Jezuiten zijn. Deze zeggen daarin, dat zij getuigen van dit onderrigt geweest zijn, en bijna offers van hetzelve geworden waren. Uit deze schriften blijkt, dat het deze sluwe vaders aller sluwheid slechts daaraan gelegen ligt, om den pauselijken stoel met de tranen der kerk en met de plundering der volken verder op te bouwen. Indien men in

Zwitserland bij het onderwijs in de geschiedenis eenen Johann von Müller tot grondslag nam, of aan de kweekelingen eenen Meyer von Knonau in handen gaf, dan zoude dit hunne bijgeloovige, onverdraagzame en onvaderlandslievende oogmerken tegen werken; want, hetgeen vrije burgers met vaderlandsliefde leeren en schrijven, daarvoor worden hunne gehoorzalen gesloten. Dit is zeer natuurlijk, dit eischt hunne staatkunde. De grondslag van deze is: eene vaste en eene zich gelijkblijvende antipathie tegen alles, wat slechts eenigzins naar vrijheid gelijkt. Daarom wordt aan *Fransche* of aan *Waalsche Jezuiten*, dezen tak van onderwijs overgegeven, of men beveelt om dezelve volgens hunne geschriften en gelithographiëerde teekeningen (welke men echter zorgvuldig voor ongewijden en vrijen moet verbergen) voor te dragen; waarlijk hieruit blijkt genoeg, welk onderrigt of deze Jezuiten in de geschiedenis geven. In zulk eene schets maakt de geschiedenis der vrome stichtingen en kloosters, waaraan de beschaving van alle volken wordt toegeschreven, geen klein gedeelte uit. Uitvoerig wordt daarin de hervorming behandeld, om deze even als de hervormers en de regeringen, die dezelve aannemen te bespotten en te beschimpen. Zwinglius, Calvyn en Luther worden nietswaardige individuën genoemd, en de gevolgen der hervorming een zedekundig bederf. Een *Duitsch* geleerde had wel gelijk, toen hij over deze beschimpingen sprak, en zeide: «dat de «Jezuiten de stoutheid durven nemen, om dit midden in «*Zwitserland* aan de *Zwitsersche* jeugd voor te dragen, is «een schandaal, waarmede ik niets kan vergelijken.» Hetgene de roomsch katholijken tot verachting der hervormden opwekken kan, wordt niet gespaard. De pest die in het begin der 17de eeuw in *Zwitserland* woedde wordt in elk leerboek

over de *Zwitsersche* geschiedenis, als eene straf des Hemels voor den afval van de kerk voorgesteld. De katholijke kantons zijn toen verschoond gebleven. Ook heeft volgens hen de heilige (Jezuit) CANISCUS, al zijnen invloed bij GOD aangewend, om de stad *Freiburg* van de pest te bevrijden. Hetgene den haat en de vervolging, elke hartstogt tegen de andersdenkenden voeden kan, wordt niet verzuimd, vurige lofredenen worden er op de Inquisitie gehouden.

Onder den wereldburgerlijken glansnaam «*opvoeding voor de menschheid*» zoeken zij hun duister bedrijf te verbergen; zij maskeren zich, wanneer zij het voor hunne oogmerken noodig vinden, dan eens met den hoed van vrije burgers, inzonderheid wanneer zij zich onderhouden met volwassenen, dan weder met den ster der wettige heerschers, wanneer zij voor de jeugd spreken, om de belangen van Rome, dat is de vernedering der volkeren, en de laagste dienstbaarheid in de gemoederen der jeugd te planten, en dezelve daardoor voor de ware belangen van het *Vaderland* onbekwaam te maken. De roomsche wereldburger HALLER komt hun hierin met zijne «*herstelling der staatkunde*» voortreffelijk te hulp. Deze komt volmaakt met hunne antinationale oogmerken overeen, want dezelve is geheel geschikt om menschelijk vernuft, menschelijk regt en menschelijke vrijheid tot in derzelver diepste grondvesten te schokken, om de menschen in lastdieren van priesters en van sommige familiënklassen te veranderen. Daarom zoeken zij in hunne staatkundige en staathuishoudkundige voorlezingen, deze HALLERSCHE verbeterings-leerstellingen met vurigen ijver, voor de naar hen luisterende jeugd, te verklaren, en dezelve bij hen in te prenten; door dezelve in het land verder te verbreiden, trachten zij langzamerhand en stelselmatig in alle landen tegenkanting tegen den staat, tegen

de kerk en tegen de regeringen te doen ontstaan. Zij bewijzen door deze verbeterings-leerstellingen: «vrijheid is de kiem van al het kwade; wettige bepalingen zijn reeds eene soort van omwenteling, onbepaalde willekeur der beheerschers, is de ware grondslag der staten, eeden der regenten zijn voor hen niet verbindend (is dit niet een duivelachtig voortbrengsel en eene door hen geheiligde leugen?); gemeenebesten zijn slechts gemeentegoederen van groote erfheeren; de Paus is de wereldmonarch en de souverein over alle souvereinen; niet-katholijken zijn ketters en afvalligen, de Jezuiten zijn het heil der wereld, van hen is het licht gekomen, enz.» Opdat nu de kweekelingen het licht der ware vrijheid en van het rein gezuiverde staatsregt niet zien, en de voorlezingen van vrijzinnige professoren buiten het collegie niet bezoeken zullen, is het den voorstanders en onderwijzers volstrekt aanbevolen om hiervoor naauwkeurig zorg te dragen en de uiterste waakzaamheid in het werk te stellen, en dit bezoeken aan hunne kweekelingen te verbieden onder bedreiging van de strengste straf, en van de verwijdering uit het collegie.

Indien nu het opkomende geslacht in zulk eenen haat, in zulke onverdraagzaamheid, in zulk een spotten met alle grondstellingen der volksregeringen gewikkeld wordt, indien hetzelve aan zulk een onderwijs wordt overgegeven, indien de godsdienstige en de staatkundige wetenschappen bijna nog op den laagsten trap der middeleeuwen staan en tegen een hooger wetenschappelijk, vrijer en lichtender standpunt den kerkban uitspreken, indien de jonge vaderlanders in plaats van den tempel der vrijheid te betreden, de duistere kluis der dienstbaarheid en volstrekte heerschappij moeten ingaan, dan is waarlijk de echte vaderlander voor hetzelve met regt bezorgd en vraagt: waarop doelt dit alles, welke borgstelling

kan zulk een bijgeloovig, schijnheilig en slechts middelmatig wetenschappelijk onderrigt, hetwelk de heiligste belangen, geloof, eer, vaderland en vrijheid vernietigt, voor de toekomst geven? Wat zal, wat moet er van onze nakomelingen worden? Eene gruwelijke en schrikbarende verwensching komt van de zetels dezer, voor het kabinet *St. Petrus* vernuftige en welonderrigte ridders van de pausselijke spoor. Waar zijn zij, vanwaar verblinden zij met hunne schijnlamp het verstand en verzengen zij deszelfs vleugels, welke steeds hooger willen zweven?

6. Waar nestelen zij?

Er was een tijd, toen het gezelschap der Jezuïten hun uitgebreid nest moest verlaten. Het was in dien tijd, toen een der beste, vroomste en verlichtste pausen, Clemens XIV (Ganganelli) niet alleen door het klagen van vele vorsten, in wier landen zij als lammeren waren ingeslopen, en als wolven geheerscht hadden; maar ook uit eigen gevoel en uit eigen inzigt het besluit nam, om hunne orde geheel op te heffen, daar deze niet meer aan het oogmerk harer stichting beantwoordde. Het was op den 21 Julij 1773, toen Clemens den banvloek over hen uitsprak en door eenen eigenen herderlijken brief, na rijpe overdenking, volgens zeker weten en krachtens de apostolische magt het bovengenoemde gezelschap ophief, en daarmede ook alle en elke van hunne verrigtingen, diensten, bezigheden, hunne huizen, scholen, collegiën, zie-

kenhuizen, verzamelplaatsen, bezittingen, in welke provinciën, en rijken dezelve ook mogten liggen, en op welke wijze dezelve ook aan hen mogten toebehooren, afschafte; vervolgens hunne statuten, gebruiken, gewoonten, besluiten, verordeningen, al waren dezelve door eeden, apostolische bevestiging of op eene andere wijze bekrachtigd, alsook alle en elke algemeene vrijheden en voorr gten vernietigde; alsmede, dat in het vervolg niemand meer in het gezelschap mogt opgenomen noch tot het proefjaar mogt toegelaten worden. CLEMENS grondde zich bij deze afschaffing der Jezuiten en bij hunne verwijdering uit hunne paleizen en schuilhoeken op de «tweedragt en ijverzucht zoowel onder hen zelve, als met andere orden der wereldlijke geestelijkheid, met akademiën, universiteiten en geleerde scholen, ja zelfs met vorsten, in wier staten het gezelschap opgenomen was; op hunne onbepaalde magt en tucht, op verscheidene punten hunner leer, op hunne scholen, vrijheden en voorregten, welke voor de geregtigheid en het regtspreken met geestelijke en wereldlijke personen nadeelig waren; — op de hard beschuldiging die hun gedaan is, dat zij den vrede en de rust der Christenen niet weinig verstoorden.» — CLEMENS beroept zich verders op de in de geheele wereld ontstane smartelijke oneenigheden over de leer van het gezelschap, welke bijna door een ieder gehouden werd als zijnde tegen het echte geloof, en tegen de zuivere zedekunde; op de aanklagten van eene al te groote begeerte, inzonderheid naar aardsche goederen; — op de daaruit ontstane onrust in de pausselijke en andere vorstelijke staten; — op de vruchtelooze proeven en bepalingen, om de onrust, opstanden en oproer in eenige katholijke landen te dempen; — op de (door hunne schuld) op verscheidene plaatsen uitgebarstene gevaarlijke opstanden en ergernissen, die den

reeds zwakken band der christelijke liefde geheel verscheurde en de gemoederen der geloovigen tot partijgeest, haat en vijandschap ontvlamden.» Waarlijk, CLEMENS, die vijf jaren en vier maanden op den pauselijken stoel zat, had oorzaken genoeg, om deze voor de menschheid, voor de staten en de kerken, voor het christelijke geloof en voor de wetenschappen zoo hoogst gevaarlijke orde op te heffen en te verdoemen, aan hunne intrigen en aan hunne heerschzucht een einde te maken en hun der rust van staten en volken tot een welverdiend offer te brengen. Toen deze verlichte en volgens de katholijke grondstellingen onfeilbare paus, eene herstelling der Jezuiten-orde en van derzelver doen en drijven tegenwerkte, door besluiten, banbedreigingen en magtspreuken, en toen hij de christelijke vorsten opriep, om zijne, met de woorden: «*Onze Heer en Verlosser*» aanvangende, verordening standvastig uit te voeren, — toen zal hij er wel niet aan gedacht hebben, dat zijn, een jaar daarop gevolgde, door de Jezuiten met bepaaldheid en naauwkeurige berekening vooruit verkondigde, en door hen met vergift bereide treurige dood, (den 22 September 1774) oorzaak zoude zijn, dat de tijden en omstandigheden zich zouden veranderen, dat het opgehevene uit 22588 leden bestaande gezelschap, onder eenen anderen titel en eenen anderen naam, in het geheim en openlijk hun bedrijf zouden voortzetten, en door eenen lateren, even zoo onfeilbaren opvolger, weder in eenen grooteren glans dan voorheen zoude hersteld worden. PIUS VII, wiens persoon en wiens staten door zware ongelukken getroffen was, en daarover diep bedroefd, was nog niet tot bezinning gekomen. Tot dank voor zijne herstelling in zijnen kerkelijken staat en in zijn kabinet, door medehulp van de legers der protestantsche vorsten, protesteerde PIUS door zijne legaten op het congres te *Weenen* niet alleen,

tegen de besluiten van den Westphaalschen vrede, welke aan de katholijken en protestanten gelijke regten vergunde, maar voerde tot hoon van vele vorsten, tot spot van CLEMENS XIV, tot nadeel van zelfstandige staten en volken, tot ondermijning der katholijke kerk, daarentegen tot weder opbouw der aanmatigingen en der heerschzucht der roomsche kerk, de opgehevene orde als een onfeilbare paus weder in. Hij herstelde dezelve den 7 Augustus 1814. Bedacht deze onbedachtzame en ondankbare man toen niet, dat hij met de herstelling der Jezuitenorde ook de oude wettige regering van het huis des satans herstelde! In den herderlijken brief, welke begint met de woorden: «de zorg voor alle kerken» bevestigt zijne onfeilbare Heiligheid, de herstelling zijner lijfwachten, waarbij Zijne Heiligheid niet door eenen *sanctus spiritus*, maar door eenen *spiritus asper* doortrokken moet geweest zijn; dezelve eindigt aldus: «Tot de herstelling van het gezelschap van JEZUS worden ons, met de overeenstemming en goedkeuring van bijna de geheele christenheid (??) dagelijks dringende en belangstellende verzoeken toegezonden; en dit vooral, sedert zich algemeen den roep verbreidde, van de boven alles verheven rijke vruchten, welke hetzelve in *Rusland* (alwaar zij in 1815 den 20 Dec. het Keizerlijke bevel kregen, om binnen 24 uren het rijk te verlaten) en in de beide *Siciliën* voortgebragt heeft.» «Aan zulk eenen billijken en algemeenen wensch kunnen wij onze toestemming niet weigeren. Want wij zouden ons als de grootste misdadiger in de oogen van GOD aanzien, wanneer wij, nu de staten zich in zulk eenen grooten nood bevinden, verzuimden, om die heilzame middelen aan te wenden, welke ons, door GOD's bijzondere voorzienigheid, aangeboden worden, en wanneer wij in het scheepje van PETRUS zittende, dat door altijddurende stormen rondgedreven

en geschokt wordt, de zich aanbiedende bekwame en krachtige schippers (de Jezuiten) niet gebruiken wilden, om het met elk oogenblik dreigender wordende gevaar af te wenden. Wij hebben dus besloten om datgene (de invoering der Jezuitenorde) te volbrengen, hetgene wij reeds bij het aanvaarden van ons heilig ambt ijverig wenschten.» «Daarin bewilligen wij nu en maken bekend, dat zij (de Jezuiten) gevolmagtigd zijn, om de jeugd in de leer der katholijke godsdienst te onderwijzen en de goede (?!) zeden aan te kweeken, de Seminariën en scholen voor te staan, biechten op hunne woonplaats te hooren, Gods woord te prediken en de sakramenten vrij en ongehinderd uit te deelen. Wij nemen ook alle collegiën en alle leden onder de hoede, bescherming en gehoorzaamheid van ons en van die des heiligen stoels, enz.» «Wij vermanen en verzoeken de doorluchtige vorsten en wereldlijke heeren, om niet alleen niet toe te geven en niet te dulden, dat het genoemde gezelschap van Jezus verontrust worde, maar hetzelve ook goedwillig, zoo als het behoort en met christelijke liefde op te nemen, enz.» Om onze bepaling aangaande dien in werking te brengen, zoo verklaren wij, dat wij gezind zijn, om de besluiten, in den herderlijken brief van Clemens XIV uitdrukkelijk en inzonderheid hierdoor te vernietigen, zoo als wij alles vernietigen, wat tegen onze bepaling konde inloopen.»

Deze geschiedkundige aanteekeningen, over de opheffing en herstelling der Jezuitenorde, doen ons de waarheid erkennen der voorzegging van den derden Jezuitengeneraal Frans Borgia, welke den stand en het karakter, den geest en den tijd der orde met eenen naauwkeurigen blik vooruit zag, en wiens woorden volkomen bewaarheid zijn: «Als lammeren zijn wij binnen geslopen, als verscheurende wolven hebben wij ge-

heerscht, als honden zullen wij weggejaagd worden en als adelaars zullen wij wederkomen.» Hij heeft, zoo als uit de beide brieven van Clemens en van Pius blijkt, waarheid gesproken. Maar al zijn zij ook als honden uit hunne nesten verdreven geworden, uit alle staten verbannen, door den dood van hunnen laatsten op den Engelenburg in *Rome* gevangenen generaal Nicci van een vast steunpunt beroofd, hun hunne goederen ontnomen, zoo zijn zij daarom toch niet vernietigd geworden. Zij verloochenden nooit hunne natuurlijke geaardheid, zij arbeidden en leefden in het geheim, zij stonden door vlijtige briefwisseling in onoplosbare geheime verbinding, en maakten zich door hunne sluwheid en kunstgrepen onder andere gewoonten en andere namen innemend en onontbeerlijk, tot dat het rad der wereldsche gebeurtenissen, in het tweede tiental jaren dezer eeuw, in eene teruggaande beweging gebragt werd, en tot de weder invoering van de zoogenoemde oude gelukkige tijden aanleiding gaf. Als door eenen tooverslag zagen verscheidene staten deze geesten, welke zij onwetend lang onderhouden en gevoed hadden, plotselijk weder ontstaan, en zich in waarheid weder als adelaars verjongen. Niet alleen grijsaards, welke ten tijde van het opheffingsbesluit nog in volle kracht werkten, neen ook jonge lieden gaven zich aan, als leden van dit ver uitgebreide gezelschap; een bewijs, dat de Jezuiten ook gedurende de dagen der verstrooijing, en al waren zij ook door de pausen opgeheven, aan den geest van hunne orde getrouw bleven, en zich vermenigvuldigden als welig onkruid, dat ofschoon afgesneden van den stam (hunnen overledenen generaal) toch nog even als polijpen, zich weder met nieuwe kracht tot een geheel vormt; en dat zij bij de deuren van hunne verlatene huizen in alle landen reeds gereed stonden, om er weder in

te gaan, als de gelegenheid daartoe gunstig was. Toen zij onder eenen nieuwen opzigter kwamen, verdeelden zij zich naar behooren, deelden de landen onder elkander, vlogen van het eene land naar het andere, van het eene gebergte naar het andere, even als jonge adelaars, welke daar zeer hoog in de rotskloven nestelen, om in de diepte en in de verte datgene op te sporen, dat zij tot hunne prooi bestemd hebben, en op hetzelve alsdan met hunne lange vleugels neder te slaan.

Het herstelde gezelschap der Jezuiten, deze gedurende de verstrooijing weder jong gewordene adelaars, verkozen het eerst tot hunne prooi het eedgenootschappelijk *Zwitserland*. De goedmoedige, opene en deugdzame inborst van deszelfs inwoners was voor hunne list en roomsche sluwheid eene lekkernij. Om dezelve in hun eigen land te overvallen en tot hun oogmerk te gebruiken, was voor hen geene hoogte te hoog, geene diepte te diep, geene hinderpaal te sterk of geenen wederstand te zwaar, welke zij niet overwinnen konden, of waarvoor zij bevreesd waren. Zij stelden het zich tot hunne voornaamste zorg om zich in de vrije landen te nestelen, zich met de regten van het vrije volk te voeden, om weder als wolven te regeren, om den schaapstal van den roomschen *St. Petrus* te verrijken, de vrije mannen tot slaven te maken en om de jongeren te verdoemen. De geschiedenis der kerk der laatste tijden, doet ons zien, hoe of zij in dit hun voornemen slaagden. Hiertoe werkten krachtig en snel de tijdsomstandigheden der verschillende omwentelingen mede, als ook de daarmede verbondene innerlijke twisten, spanning, wantrouwen en argwaan tusschen de eedgenooten zelve in hunne staatkundige en katholijk kerkelijke betrekkingen, als ook voornamelijk de geheel natuurlijke en begrijpelijke verbinding der aristokratische familiën met de roomsche pries-

terheerschappij. Met sterke klaauwen, eenen fijnen reuk en een scherp bespieders gezigt, bouwden zij hun nest het eerst daar, waar de verstandelijke vorming van het volk het minst was vooruitgegaan, om hetzelve als een lokaas te gebruiken en tot hunne oogmerken te vormen.

Daar, waar onder het volk in het algemeen geen ware geestdrift voor het onderrigt, noch voor de opvoeding, en voor de zelve geen levendige lust heerschte of zich liet bemerken; daar waar het staatswerktuig slechts hier en daar in het schoolraderwerk greep en slechts zoo ver als voor het belang der hoogere regering noodig was, daar moest het voor deze pauselijke trawanten een gemakkelijk werk zijn, om zich te vestigen. *Sitten* en *Brieg*, in *Opper-Wallis*, gaven het eerste een treurig schouwspel van eene jezuitenkudde. Daar openden zij hunne duistere en verduisterende opvoedings-collegiën en breidden dezelve met veel ophef en bijzonder goed geluk uit. Met kracht en nadruk, zelfs onder het misbruik van bijzondere herderlijke brieven werden zij ondersteund door den toenmaligen Bisschop van *Wallis*. Om zich als adelaars te verjongen, zond het collegie deszelfs zendelingen naar de naburige rijken en verbreidden aldaar onder het volk, als een begin, boekjes en plaatjes, welke het heilrijke oogmerk van deze inrigting en de vrome voornemens van hunne leden prezen, zoo als de hun toegedane staatkundige dagbladen, welke tegen alle lasteringen hunne pennen moesten verleenen om hen verdedigen, hun gedrag en hunne verdiensten moesten verheffen en daarvoor met aanzienlijke premiën betaald werden. En zij waren er niet slecht gehuisvest, want zij verheugden zich, bij het stille nagaan, over hun sluw behaalde overwinning. Om zich verder uit te breiden, vestigden zij het oog op aanzienlijke ligtingen, vooral onder aan-

zienlijke en aristokratische familiën. Even zoo listig vestigden zij op verschillende plaatsen eigene werfdepôts en plaatsten in dezelve oude exjezuiten, die zich alsdan zeer werkzaam voor dezelve betoonden, en hun bekwame jongelingen toezonden om zich te verjongen. Vonden zij goeden grond en was dezen grond goed vruchtbaar gemaakt, dan verwekten deze »*uitleggers der goddelijke geheimen*» de onzaligste dweeperij tegen anderdenkenden en veroorzaakten de onwaardigste driften van godsdiensthaat en van vervolging, zoo als, b. v. door hun rondreizen, waarmede zij in *Wallis* de verbranding des bijbels, het opgraven van protestantsche lijken bewerkstelligden, verders in *Freyburg*, de in 1798 afgeschafte jaarlijksche feestviering, van de in 1656 bevochten overwinning der katholijken over de gereformeerden in den godsdienstoorlog te *Vielmergen*, weder herstelden; of door hunne processiën in het kanton *Solothurn*, alwaar zij, omringd van fakkeldragers, schelklinkende klokjes en kruizen (zoo als in het zuidelijke *Frankrijk*) van plaats tot plaats trokken, boete en bekeering predikten, en dikwijls, om den menschelijken ootmoed aanschouwelijk te maken, in het ergste slijk nederknielden. Dit poppenspel herhaalden zij zoo dikwijls totdat een gelukkig gevolg hun oogmerk bekroonde. Deze pauselijke lijfwachten loerden overal, of zij ook voor hun roomsch plan konden werven; daar, waar zij eenen rook bemerkten, welke vuur verried, zonden zij hunne zendelingen en deze bliezen met volle wangen en roerden met puntige poken, opdat hetzelve mogt branden en in eene heldere vlam zoude geraken, en daar, waar zij goede en diepe aarde vonden, daar zaaiden zij hun drakenzaad.

Het door hunne zendingen uitgestrooide zaad, was niet op eenen steenachtigen grond, ook niet op den weg gevallen,

maar had eenen goeden grond en diepe aarde gevonden. Het groeide en droeg de gewenschte vruchten. Om deze vruchten te plukken en het volk daarvoor met domheid, bijgeloof, onverdraagzaamheid en dweeperij te betalen, was spoedig eene nieuwe jezuitenschaar in aantogt, welke meestal uit Italianen en Franschen bestond; het waren menschen zonder kunde, zonder beschaving en vaderland, vervuld met haat tegen de vrijheid en verlichting; zij waren gereed om zich neder te zetten, zoodra de hooge landsregeringen tot hunne toelating hadden besloten, waartoe dan ook van tijd tot tijd besloten werd. Spoedig ontstond er hier en daar een collegie. Spoedig namen zij leerinrigtingen onder hunne adelaarsvleugelen, alsook op zekere plaats een fonds van een millioen franken, hetgeen hun nog het liefste was. Al het groote, edele, goede en voortreffelijke in de opvoedingsgestichten, hetgeen vele wakkere mannen, sedert jaren in de burger- en volksscholen plantten, werd vernietigd en verstikt door LOYOLA's vergiftigen adem. Het volk werd weder bedekt door duisternis en domheid. Den eersten uitval uit hun nest deden de Jezuiten tegen hunne vijanden, welke hunne toelating manhaftig en zonder vrees bestreden hadden, zij gingen zeer streng tegen deze te werk; zij verboden, met scherpe censuur eene menigte boeken, en zij schaamden zich niet, om te verkondigen, dat de opvoedingsgestichten door eene philosophie vergiftigd waren geworden, daarom had Z. Heil. de paus dit smartelijke verval niet langer stilzwijgend kunnen aanzien, maar hij had hen daarheen gezonden, om deze gestichten te zuiveren en tot het heil van het volk te besturen. In *Zwitserland* nestelen de Jezuiten en met eene middelpuntschuwende kracht werken zij over geheel *Europa* en in de overzeesche werelddeelen. Om de oogmerken der Nunciaturen, zoo als de Aartsbisschop Ben-

noneio te *Milaan* aan den Paus Pius V voorstelde, namelijk de kerktucht, die door de nabijheid van het kettersche vergift vervallen was, weder tot stand te brengen en aan de ketterij paal en perk te stellen, waren niemand beter tot adjudanten en commissarissen als tirailleurs en voltigeurs geschikt, dan de scharen van Loyola, de Jezuiten, die streng tuchthoudend en listig zijn. De Nunciën verschenen voorzien met volmagten van den Paus, niet alleen als gezanten van eene vreemde magt, maar deden zich voor als onderpausen, zoo als in onze dagen, met eene eigene verschrikkelijke kerkemagt bekleed, met het regt, (zoo als Hottinger in zijne kerkelijke geschiedenis van Philonardo zegt) om alle conciliën, wetten der sijnode, statuten en gebruiken, al waren dezelve ook door eeden of pausselijke bekrachtiging bevestigd, te vernietigen, alle beroepingen op den Bisschop aan zich te trekken, zonder regterlijken vorm te veroordeelen, te voltrekken, enz., of van Capuzinus de Aureola: uit te rukken en te vernietigen, te verstrooijen en te verderven, te planten en te bouwen, zoo als zij het goed vonden.

Deze oogmerken hadden de *Nunciën*, die te gelijk met de Jezuïten rondtrekken, steeds altijd voor oogen. Hunne staatkunde was van oudsher slaw. Geld, verleiding, mildheid, geschenken, rijk bezette tafels, waren het lokaas waarmede zij op vangst uitgingen. In de instructie van eenen Nuntius staat, dat het hem even zoo min aan verstand als aan geld mag ontbreken, want hij heeft met de hartstogten van zoo vele menschen te doen. Ondertusschen zal hij op verscheidene vertrouwelijke wijzen gelegenheid vinden, om zich de noodige kennis te verschaffen, hij moet zich slechts over alles, wat hem vertrouwelijk wordt medegedeeld, in het openbaar als zeer onwetend aanstellen, om het noodige vertrouwen niet te

verliezen, enz.» Sedert de oprigting der bestendige Nunciaturen met derzelver ameublement, de Jezuiten, zijn de menigvuldige oneenigheden ontstaan, die nog niet opgehouden, en nog nooit tot een vergelijk gekomen zijn. De twist tusschen wereldlijke en geestelijke magten, over de regten en vrijheden van den staat over de kerk, over de werkelijke en personeele onderdanigheid der geestelijkheid aan de wereldlijke magt, de dikwijls op nieuw gewekte haat en het opstoken tusschen katholijken en hervormden, de treurige daardoor ontstane godsdienstoorlogen en zoo vele andere nog altijd blijvende rampen, dit zijn alle werken der Nunciën en van hunne helpers, de Jezuiten. De strijd tusschen de regeringen en de kloosters, die in vele landen bestaat, welke laatsten onmiddellijk door eenen eed, aan de pausselijke Nunciën verbonden zijn en hun gehoorzamen moeten, van alle Bisschoppelijke regtspleging ontheven zijn, en welke steeds alles aangrepen om zich in de wereldlijke dingen van den staat los te rukken; de strijd van den staat met de Nunciën over de kloosters, over het regt van oppertoezigt, over de besturing van hunne tijdelijkheid en over hunne afhankelijkheid, of over het vervreemden der kerkelijke goederen in gevallen van nood of bij de opheffing der kloosters bij misdaden of zedeloosheid en over de verandering van hunne gebouwen en goederen tot vrome nuttige en waarlijk christelijke inrigtingen, parochiën, ziekenhuizen, enz. de kamp met het pausselijke hof bij het bestraffen of het afzetten van ongehoorzame priesters, door den staat, enz. wie heeft deze voorvallen met al hunne verbitteringen doen ontstaan? Dit zijn immers de *Nunciën*; men behoeft slechts te denken aan eenen Buonbuomo, aan een Caraccioli Particini, Gaetano, die door aanmatigingen en vleijerijen,

partijgeest en geheim rondreizen, omkoopingen en godsdienstige voorstellingen van godsdienstgevaar en bedreigingen met den ban, hunne zendingen en hunnen last zochten te volbrengen. De vaders van het geloof, *de garde du corps* van het vatikaan, de Jezuiten, kwamen hen goed te pas, om zich achter hen te verbergen, wanneer zij hunne aanmatigingen te ver dreven. De Nunciën waren de eersten, die deze in het overige van *Europa* riepen; deels volgens hun grondbeginsel, deels omdat zij zelve vrienden van deze pausselijke wachters waren, of dat zij met hen eene lijn trokken. Door de Jezuiten, met de verwisselende huid van een kameleon, zochten zij op de gemoederen van het volk en van de regering in hunne enkele deelen te werken, door beloften te winnen, inzonderheid ontevredene en in de staatsregeling verongelukten aan zich te verbinden, en door deze langzamerhand op de menigte te werken, en het geheel, wanneer het eenmaal door de Jezuitische werktuigkunde en de Jezuitische werkingen in den biechtstoel naar wensch aan den gang gebragt was, onder de roomsche heerschappij te brengen, en in het land eene pausselijke *Factorij* aan te leggen, om daaruit door fijn gesponnen draden de aangrenzende katholijke staten onder de roomsche voogdij te brengen. Zelfs bij de opheffing van het gezelschap van Jezus door Clemens, zochten de Nunciën de werkzaamheid der Jezuiten nog in het geheim te gebruiken, door hen onder andere namen te doen terug komen, en in het gewaad van wereldlijke priesters en huisonderwijzers, door hen, voor hen, voor hunne eigene herstelling en voor de magt van *Rome*, ofschoon onder zware staatkundige stormen, te arbeiden. Toen de orde hersteld werd, was het werk der Nunciaturen, om de in verstrooijing levende makkers van

Ynigo, zoo wel uit de *Pontinische* moerassen, als uit de bosschen van *Polen* tot zich te roepen. En zij kwamen over *Europa* heenvliegen, even als adelaars, die uitgehongerd, en naar buit verlangend, hunne scherpe klaauwen op de weerlooze en onbehoedzame, zwakke geesten nedersloegen, en zij vonden hun nest, om zich te verjongen reeds zeer goed aangelegd; zij hadden geene aanmoediging meer noodig om het verder op te bouwen. Hiervoor hadden de Nunciën reeds gezorgd. Deze hebben hen geroepen, zij hebben door hen zeer veel onheil gesticht, broedertwist, godsdiensthaat, tegenwerking, verraad en als de uit de hel terug geroepene geesten hebben zij de wereld ongelukkig gemaakt. Van Grizzi, een geheime Jezuit, zoo als de kardinaal Odescalchi in *Rome* een openlijke, van hen ging de voorhoede der Jezuiten uit; door den Nuncius werden, met behulp der geheime Jezuitenzendingen, de argelooze katholijke gemoederen met arglist bearbeid, en tot erge dingen voorbereid; vooral tot omverwerping van het protestantismus. De *Nunciaturen* hebben de Jezuiten in het land geroepen. Zij kenden de hulp van deze mannen, wier geest en karakter zich duidelijk doen kennen door het zinnebeeld dat in de kerk van den heiligen Ignatius te *Rome* onder het beeld van dezen heiligen is geplaatst, hetwelk met eene glorie, die naar alle kanten vuur werpt omgeven is, en waaronder deze woorden staan: *Ik ben gekomen om vuur op de aarde te werpen, en wat zal ik doen als het reeds ontstoken is?* (Luc. 12, vs. 49 en 51.)

Wie riep eindelijk de paters Jezuiten uit de *antichambres* van den Paus? Dit waren de scheidingen in de protestantsche kerk en de verdeeldheden in den staat. Met adelaarsblikken loerden de jongeren van Lojola op de verdeelingen in de ketterschе kerk. In het gewaad der hervorming, zoo als eens de

Jezuit Lorenz Nicolai in *Zweden*, in het gewaad van Luther, in stedelijke en landelijke kleeding reizen zij ook in hervormde streken en trachten voordeel te trekken uit het kerkje in de landskerk, uit de verschillende zich af- en uitzonderende sekten, als: de Wederdoopers, Dissenters, Piëtisten, Evangelischen, enz. Want in hoe kleinere partijen de evangelische kerk zich scheidt, die door oneenigheid en stijfhoofdigheid elkander vervolgen, lasteren en verwerpen; hoe meer de geestelijken andere ambtsbroeders of leeken om geloofszaken, kerkelijke stellingen of om zinnebeeldige vormen verketteren; hoe meer zij voor de afgeworpene roomsche driekroon eene andere opzetten; hoe meer zij in plaats der vereering van den Paus, de vereering der zinnebeelden tot grondslag van het ware geloof maken, in de plaats van de onfeilbaarheid van den Paus, de onfeilbaarheid van Luther, Zwinglius, Calvijn stellen; hoe meer verwarring er heerscht in de evangelische kerk, inzonderheid onder derzelver voorstanders, des te grooter is ook de winst en het voordeel, hetwelk de Paus en zijne voorposten, de Jezuiten, daaruit trekken. Zulke scheidingen werken de Jezuiten voortreffelijk in de hand en daarmede graaft het protestantismus deszelfs eigen graf. Slechts door de eenheid in den geest van Jezus door den band des vredes, alleen door vrije wetenschap, die met den geest van Jezus bezield is, slechts door de liefde, die niet verdoemt, maar verdraagzaam is, wordt de protestantsche kerk en het protestantsche geloof gesteund volgens den bijbel en volgens de regten van het verstand. Even zoo als zulke kerkelijke verwarringen en scheidingen voor de Jezuiten den weg banen, zoo als het sedert de vrijlating der katholijken in *Groot-Brittannië* geschied is, die met behulp der Jezuiten uit ontelbare sekten der *Anglikaansche* kerk, hun getal in weinige jaren

met duizenden vermeerderden, en hen niet en zonder wil; in het land geroepen hebben, zoo is het ook in staatkundige oneenigheden tusschen de radicalen en de conservativen, tusschen de liberalen en de absolutisten in den staat zelfs voor den staat en de kerk. Het is merkwaardig, dat in onze dagen de staatkunde in zaken van het godsdienstige, de christelijke grondbeginsels wil te boven streven en het kerkelijke met het staatkundige tracht te vermengen. Deze strijd, om de duurste belangen des volks, het blijvende voor hetzelve te bewaren of te ontrooven, het stellige van het Christendom te verzwakken, te misvormen en te ondermijnen, de geschiedkundige waarheid te ontkennen en de wezenlijkheid in waarschijnlijkheid te veranderen, of zich tegen zulke aanvallen te verzekeren en met vernieuwde kracht te verdedigen, naarmate namelijk overdrevene radikale en conservative, liberale of absolutische oogmerken, de heerschappij over de menigte, bearbeid of bereikt zullen worden, deze strijd heeft het heiligste aangegrepen, wat de mensch en de burger ooit bezit, de daarmede verbondene huichelarijen, die zich in bonte, staatkundige verbindingen doen kennen en verraden, deze strijd der staatkunde over het voeren van den schepter, die in de kerk, in de scholen, in den kring der familiën met alle in de magt staande middelen en krachten der drukpers, der beloften en bedreigingen en van het bedrog gevoerd wordt, is natuurlijk voor *Rome* eene vrolijke en winstgevende gebeurtenis, welke geschikt is, om het protestantismus kenbaar te maken, als den gloed van godsdienstgevaar, en daartoe de Jezuïten in de nabijheid van den strijd en in het midden van den kamp te plaatsen, om te vereffenen en dan de winst te verdeelen. Deze staatkundige strijden, zoo als zij tegenwoordig overal gevoerd worden, hebben de Jezuiten in het land doen

komen. Hun geest werpt de zuilen des vredes omver, bezoedelt en verpest de edele namen, geeft de liefde voor het vaderland en voor deszelfs heiligdom, aan het protestantismus prijs, en ondermijnt het hooge standpunt der regering en van het kerkelijke leven, even als den eerbied en de achting, die der overheid en den staat, de kerk en derzelver leeraars, tot het geluk, nut en welvaart van het geheele land, toekomt. Deze staatkundige verdeeldheden met hunne onzalige verwerpingen, vijandschappen en beleedigingen verraden den verstorenden geest van het Jezuitismus, die door eene goede en vaste hand bestuurd wordende, al deze verwarringen veroorzaakt en goed onderhoudt! — Mogten velen hierover ongeloovig het hoofd schudden, ons oordeel is, dat hetgene voor ons ligt, door ons wordt gezien en ondervonden geen ongeloovig lachje, maar wel ernst en een diep nadenken waard is, welk laatste ons eindelijk voert tot de vraag:

Wat moet er gedaan worden?

Het antwoord op deze vraag is: verwoest het nest der Jezuiten, en werp deze met wortel en tak uit het land. De tot hiertoe gevoerde afschildering of deze opgestelde spiegel der Jezuiten, moet niet alleen aangezien worden als eene waarschuwing wegens wetenschappelijke vragen en onderzoekingen der Jezuiten, maar voornamelijk en grootendeels wegens hunne schandelijke grondstellingen, waarop de vernietiging van alle vaderlandsche vrijheid en vaderlandsliefde, van alle

levenswaarde, van alle eer en zedelijkheid en van alle ware christelijke godsdienst berust. De aanklagten, welke in het opheffingsbesluit van CLEMENS tegen de Jezuiten staan, zijn door de tegenwoordige opgehelderd, gelijken nu nog op hen, en wegen ook nu nog even zoo zwaar op hen als toen. Het besluit van hunne herstelling spreekt geen woord van de verandering hunner leer of van hunne bestemming. Met regt! Hunne leer en bestemmingen zijn met de herstellingsbul op nieuws ontstaan en verjongd. Ja, de jonge adelaars overtreffen zelfs de oude in vraatzucht en roofgierigheid. Het streven naar kerkelijken en staatkundigen invloed is het Jezuitismus aangeboren en hetzelve kan noch zal dit ooit volgens deszelfs grondstellingen afleggen. Waar het zich vastgeworteld heeft, daar grijpt hetzelve in het staatsregt, in het geweten, in den levenswandel der afzonderlijke leden, als ook in de opvoeding en vorming van het volk. Wegens deszelfs haat tegen alle vorming, inzonderheid tegen het protestantismus onderhoudt hetzelve in zich eene oproerige stemming, een tegenwerkend, met alle indringende ontevredenen verbonden, oogmerk, tegen alle hervormden, gelijk bevoorregte, ja zelfs tegen zuiver katholijke landen, «die door den geest des tijds bevangen zijn.» Daarom worden door het jezuitismus, wegens deszelfs heerzuchtigen geest, alle zuiver geregelde staatsinrigtingen gehaat; de herstellingen echter volgens de verouderde staatstheoriën *à la Haller* zijn hun veel waard. Vele verwonderen zich, hoe de Jezuiten zoo gemakkelijk over de Alpen kwamen, en zich zoo gemakkelijk in het bezit van menschen en landen stelden, en hunne werkzaamheden bijna slapende beginnen, vervolgen en zoo ver drijven konden. Het is niet verwerpelijk, wanneer dit toegeschreven wordt aan eene ver uitgebreide geheime staatkunde. Staten en re-

geringen, waarin Jezuitenwerkzaamheden, of liever drijverijen voorvallen, moeten wel omtrent de geschiedenis in eene schandelijke onwetendheid verkeeren, wanneer zij denken, dat zij door de invoering der Jezuiten, deze zamenzweerders tegen den staat en de kerk, de rust van hun land en van hunne eigene heerschappij verzekeren, het is de rust des doods, de gedwongene rust voor de dwingelandij en voor eene heerschappij waarover het zwaard van DAMOCLES hangt. Zij behoeven slechts in *Portugal*, *Frankrijk*, *Polen*, *Hongarije*, zelfs in vreemde werelddeelen of slechts in hunne eigene nabijheid te zien. Regeringen, welke verblind worden door eenige schitterende zijden der orde, en zich daardoor verleiden laten, om hen te beroepen, of toe te geven, dat zij in hun land het zendelingswerk volbrengen, of dat zij aan de leerstoelen plaats nemen, zulke regeringen moeten toch wel zeer bekrompen van verstand zijn. Bedenken zij wel, hoe zij door de invoering der orde in even zulk eene dienstbare afhankelijkheid geraken, als de volkeren, die zij tot hunne slaven zoeken te maken en die door de sluwe vaders even zoo goed tot werktuigen tegen hen en tot hunnen val gebruikt kunnen worden? Wat worden zulke regeringen eindelijk? Lage dienstknechten in het regement der Jezuiten, vaderlandsvijanden, speculanten, die de welvaart van het land en van het volk verkoopen tot hun eigen voordeel, die ondanks het openlijke oordeel, ondanks de gedurende twee honderd jaren lang tegen deze beheerschers, duisterlingen en rebellen onophoudelijk gedane verwijten, al deze stemmen van een regtvaardig geregt verachten of voorbij laten gaan en blind blijven. — Regeringen, die de Jezuiten in het land roepen, maken wegen naar Rome, onderwerpen de staatsaangelegenheden aan de pauselijke kroon, verwisselen den schepter met

den Bisschopsstaf, werpen de grondpilaren van huisselijke, burgerlijke en staatkundige betrekkingen omver, besturen het volk in plaats van door wijze wetten, die den vooruitgang van het menschelijk verstand bevorderlijk zijn, met wijwater en wijkwasten.

Is het eindoogmerk van het jesuitismus de onvoorwaardelijke onderwerping der staten onder de volstrekte heerschappij van den paus, om het verstand onder het juk te brengen van het blinde geloof der roomsche kerk? De vernietiging der burgerlijke vrijheid en boven deze de wederopbouw der volstrekte heerschappij en dwingelandij, dit is deszelfs streven tot het bereiken van dit eindoogmerk, als ook tot duisterheid en dienstbaarheid, tot geest- en gewetensdwang, en verleiding tot valsche grondstellingen in de regering, tot gestrengheid tegen elke vrije gedachte, tot inkrimping der vrijheid in het leeren, schrijven en der drukpers; — elk middel is aan hetzelve geoorloofd en heilig, om vrijzinnige inrigtingen te vernietigen welke aan hetzelve hinderlijk zijn in de uitvoering van deszelfs heerschzuchtige oogmerken, en daar en tegen inrigtingen te vestigen, die volgens hunne reglementen zijn ingerigt, en om niets onbeproefd te laten om in de kerk en in den staat spanning, haat, tweespalt, ontevredenheid, en wankeling in het geloof aan te wakkeren; het is voornamelijk deszelfs hoofddoel om het protestantismus en de daarmede verbondene wetenschappelijke vorming, te vernietigen, en van daar deszelfs leus: Oorlog tegen de hervorming en wedergeboorte, tegen zelfstandigheid en tegen godsdienstoefening, tot dat zij zich nederbuigen en aan de wettige roomsche kerk onderdanig zijn. — — Is het mogelijk dat de orde van het gezelschap van Jezus met zulke grondstellingen en zulke oogmerken, deze menschenhaters in eenen

staat geroepen, laat staan geduld kunnen worden, die onafhankelijk zijn wil? Wanneer slechts die regering wijs te noemen is, die voor het materiële welzijn des volks eene verstandige en geestelijke bazis weet te geven en daardoor haar eigen welzijn grondvest, dewijl zij de vrije ontwikkeling van den geest bevordert en dit tot hun hoofddoel maken, zoo blijft het eensdeels onbegrijpelijk, hoe zoo vele regeringen der Zwitsersche vrijstaten, zoo door den lust bevangen zijn en zoo verblind kunnen worden om den vijand over de *Alpen* te roepen, of dezelve te dulden, en zoo ingenomen kunnen zijn met de schijnverdiensten der *Loyolisten*; anderdeels is dit echter eene geheel natuurlijke en hoogstbegrijpelijke verschijning bij zekere regeringen van het getrouwe eedgenootschap, dewijl zij door geene gepastere maatregelen de vrijzinnige gedachten, meeningen en grondstellingen, welke hunne willekeurige regering stremmen, beter konden onderdrukken, dan door de beroeping der roomsche Janitsaren. Bedenken deze regeringen dan niet, dat zij op eenen vulkaan staan, die hen elk oogenblik door eene onverwachte uitbarsting verslinden kan? Bedenken zij niet, dat zij door deze beroeping zich zelven en hunne volken onder de tuchtroede brengen, die bij zekere gelegenheden wederkeerig scherp tot kastijding gebruikt zal worden? en dit zal des te eerder gebeuren, daar de jongeren van Inigo zich aan elke revolutie partij aansluiten, even zoo goed, als zij dezelve weten aan den gang te maken. Leert ons dit niet elk blad der geschiedenis, elke ondervinding, leert het de orde zelf niet door Suarez die zegt: »de Paus heeft zijne hoogste magt ook in wereldlijke dingen meer noodig tot beteugeling der Vorsten, dan tot die van hunne onderdanen. Geene regering kan op hen rekenen, en des te minder, wanneer zij hun karakter hebben leeren kennen. En toch rekenen vele rege-

ringen op hen. Kennen zij hun karakter niet? of zijn zij met de geschiedenis der Jesuiten, met den aard van hun despotismus zoo weinig bekend, dat zij hun karakter niet kunnen uitvorschen? En wanneer zij dit deden, dan zouden zij vinden, dat hetzelve bedekt, valsch vriendelijk, valsch demoedig, sluw, eergierig, heerschzuchtig, prikkelbaar, onbarmhartig is, verbonden naar tijd en omstandigheden met huichelarij en slavenzin, die allen edelen vooruitgang verstikt en met eene buigzaamheid, die ook door eene menigte der naauwste reetjes kan sluipen, en zoo als VITTLESCHI zegt: meer staatkundig, dan waarachtig geestelijk, — of zijn deze regeringen door den geest van het Jezuitismus zoo bevangen, dat zij gelooven, dat deze paters werkelijk eene godsdienstige verzameling vormen, welke op godsdienst en zedelijkheid werkt? Waarlijk zij bewijzen weder met dit geloof, hoe weinig zij hierin de geschiedenis kennen, die toch onwederlegbaar bewijst, dat zij veel meer en in waarheid eene *factie* zijn, die politieke oogmerken heeft en slechts daarom den naam en den schijn van eene godsdienstige verzameling aannemen, om de edelste goederen der menschheid, godsdienst en christendom des te zekerder als middelen te kunnen gebruiken tot bevordering hunner heerschzucht en van hun belang. Wijze regeringen steunen niet op het zeggen, dat het gevaar zoo groot niet is, dat zij meer dan gewoon opzigt en waakzaamheid over de gedragingen der Jezuiten noodig hebben; zij weten veeleer, dat het gevaar zeer groot is. — Zij berusten niet op de opmerking: wie zoude voor dit gezelschap vreezen; sedert het licht der hervorming in het godsdienstige en staatkundige is verschenen is hunne kracht gebroken, verlamd en daarom zonder beteekenis. Neen, zij, de wijze regeringen, zien veeleer duidelijk in, hoe het voor hen gespreide

net altijd verder wordt uitgebreid om hunne volken en hunne heiligste goederen daarin te vangen; zij zien, hoe de troepen, van LOYOLA zich gedurig met nieuwe rekruten voltallig maken en vermeerderen, hoe magtig en bevoorregt, hoe sterk en vast zij in het land post gevat hebben, en hunne nog niet versletene wapenen schoon maken, om *offensief* en *defensief* te werk te gaan, volgens goed berekende instructiën. — Daarom trachten zij, de wijze regeringen, nog ter regter tijd, voor dat de voortloopende verzwering, de edeler gezonde deelen der staatsburgers aangrijpt, ontsteekt of in eene walgelijke stof verandert, dezelve uit te snijden, als het eenige middel om den voortgang van dezelve tegen te gaan of om eene volkomene genezing te bewerken. — Echter moesten de zekerheidsmaatregelen reeds dan getroffen worden, wanneer de vijand van het vaderland in aantogt is en niet eerst dan, wanneer hij zich reeds zonder tegenweer in het midden van het land gevestigd heeft, zich voltallig maakt met overloopers, en zich voedt met het brood der inboorlingen. Maar nu is er eenen des te levendiger, onvermoeider en onverschrokkener kamp noodig tegen deze pauselijke kruistogten, zoowel om den vrede, de rust en het enkele meesterschap te verkrijgen, alsom zich in een ongestoord genot van vrijheid en regt in den staat en de kerk te verheugen, als ook om de vreemdelingen uit hunne kazernen, uit de collegiën, stichtingen en seminariën te zenden, en over de *Alpen* naar de basiliskus van *St. Paul en Peter* in *Rome*, terug te jagen.

Dit moet er dus gedaan worden. *Weg met de Jezuiten à longue et courte robe*, dit doet nu de nood aan alle geloofsbelijdenissen zien. Zoo lang de Jezuitisch verstikkende dampen de wereldlijke regeringen, de kansels en de cellen der priesters verpesten, zoo lang kan noch staat, noch kerk, noch school vrij

en onbelemmerd ademen; de verlevendigende, verlichtende zon der waarheid kan hen niet verlichten, en het zuivere licht des geestes kan hun niet meer van nut zijn. — Tegen de gevaarlijke vijanden, de Jezuiten, die zich aan de edelste deelen en in het hart van het land vastgeklemd, gewapend en verschanst hebben, tegen deze [illegible]loze vijanden, die vrij in het land rondwandelen, met open visier vrijheid en zelfstandigheid ongestraft aantasten, die de voorouders rebellen noemen, en de heiligste nationale gedenkteekenen met hunnen geest bezoedelen, die het volk opstoken en die hetzelve tot een blind werktuig maken van hunnen wil; — tegen de vijanden, die onverdraagzaamheid en haat tegen de anders denkenden prediken, tweespalt en scheiding planten, den huisselijken vrede in ontelbaar vele huisgezinnen verstoren, de ware godsdienst den naam van dweeperij geven; tegen de vijanden die burgeroorlog verwekken, waar zij maar kunnen, alle betrekkingen in den staat en in de kerk oplossen, en die alle betere en edeler vorming door openbare en geheime kabalen en intrigen, door het kruis en den bijbel zonder ophouden tegenwerken, en die de ruwe menigte opruijen, tegen zulke twist- en onheilstokende vijanden zonder geweten, zonder christelijke zedekunde, zonder eer, zonder volkseigendommelijke grondstellingen, welke door eenen vreemden allerheiligsten regent gezonden zijn, om het bijgeloof en de schijnheiligheid weder op te bouwen, tegen deze vijanden, voor welke de hel zich zelfs schaamt en die voor hen beeft, die openbaar het zwaard en het vaandel aangegrepen, en, die de vruchten der beschaving vergiftigd hebben, die de vermetelheid hebben om de gemengde huwelijken onwettig te noemen, en de daaruit voortkomende panden van zuivere en hartelijke liefde, de kinderen Gods, den naam te durven geven van

twijfelachtige bastaarden, tegen zulke vijanden treden zoo weinige regeringen op. Of houden velen die vrees voor de gruwelijke roekeloosheid der Jezuiten, voor hunne verderfelijke leerstellingen, waarmede zij het Christendom tot een heidendom maken, alle menschelijke gevoelens doen versteenen, alle vaderlandsche banden der eendragt, des vredes, der familiën en van den staat met grijnzende en schijnheilige boosheid verbreken, voor overdreven? O! dan kennen zij de geschiedenis niet; dan beklagen wij hen, wegens hunne weinige godsdienst; maar wij roepen hun dan ook toe, dat diegene opgehouden heeft te regeren, die den vijand rustig in het land laat wonen, die den vijand ongestraft het volk laat bedriegen, met het vergift van het grootste eigenbelang, der ergste huichelarij, enz. die deszelfs opkomende godsdienstige gevoelens in de kiem verstikken, en deszelfs zachte en teedere harten laat verminken en verschroeijen; dat het volk echter zijne regten kent, waarmede hetzelve tegen zijne vijanden moet strijden; — dan roepen wij die regenten toe, die onze vrees voor de Jezuiten voor zwakhoofdig en dom houden, »gij laadt eene bloedschuld op uw geweten,» en wij vragen hun, hoe zij zich eenmaal hier namaals voor den Eeuwigen Regter, over deze bloedschuld zullen regtvaardigen, wanneer Hij van hen al die zielen terug vordert, die zij door den zigtbaren vijand (de Jezuiten) te begunstigen, van al het goede, heilige en ware teruggehouden, een hooger wezen ontroofd en zedekundig gedood hebben; — of is het verblinding, dat gij het niet durft wagen, om den gevaarlijken vijand over de *Alpen* terug te jagen, zijt gij ingenomen geworden door de hedendaagsche Jezuiten, die door uitwendig vrome gebaarden, met de onschuld der duiven en de list der slangen, echter met bitteren haat tot u komen en u vriendelijk

en listig bedriegen, door het zeggen: „vreest niet voor ons Jezuiten der negentiende eeuw, wij zijn niet meer de oude verjaagde orde, wij hebben geen deel aan de zonden onzer voorvaders, wij zijn zuiver, leven vlekkeloos en onbesproken; wij hebben dezelfde grondstellingen niet, zoo als de voormalige Jezuiten, wij arbeiden voor de godsdienstigheid en de zedelijkheid der volkeren, werken voor het heil van uwe zielen en voor de uitbreiding der eer van God ;" — begrijpt gij de Jezuïtische drogreden niet, welke er in deze verontschuldigingen ligt; ziet gij daarin niet hunne dubbelzinnigheid, merkt gij hieruit hunne voornemens niet? Wanneer gij wijs zijt, zal het u niet aan verstand ontbreken om in te zien, dat een en denzelfden grondslag nog bestaat, die den ouden paters den naam gegeven heeft van monsters en van misdadigers voor God en de menschen, dat deze nergens tegen de gruwelen van hunne oude collega's protesteert, dat zij hunne leerboeken en grondstellingen op geene plaats en nooit verworpen, noch hunne inrigtingen verbeterd hebben, dat zij, die zich verjongd hebben als hongerige adelaars, weder even zoo als de oude als wolven zullen heerschen. Zij zijn nog van denzelfden geest als die Jezuiten, die in 1578 om hunne misdaden uit Portugal verbannen, en in 1759 verdreven werden; in 1767 uit *Spanje*, toen in eenen nacht alle Jezuiten, een getal van 5000 opgeligt en naar *Italie* ingescheept werden; in hetzelfde jaar uit *Napels* en het volgende jaar uit *Malta* en *Parma*; in 1579, 1581, 1586, 1601 en 1604 uit *Engeland;* in 1676, 1723, 1815 en 1820 uit *Rusland*, in 1594 en 1764 uit *Frankryk*; in 1618 uit *Bohemen*. — En zoo heeft *Spanje*, het duistere bijgeloovige *Spanje* onlangs het jezuitencollegie te *Loyola* opgeheven, zeker om geen andere oorzaak, als dat hetzelve aan het rijk merkbare schade heeft toegebragt. Met

hetzelfde regt, waarmede de *Zwitsers*, voormaals en onlangs, de rustverstorende en onzedelijke kloosters ophieven, en aan de monniken hunne passen gaven met ditzelfde regt, ja met nog grooter regt kan men den ouden erfvijanden, de Jezuiten hun afscheid geven, en hunne collegiën kunnen als pesthuizen van den staat opgeheven worden.

Heeft men de Jezuiten goed beschouwd, de reizen van Loyola van nabij ondervonden, dan heeft men oorzaken genoeg; helaas! meer dan genoeg, om het verbanningsoordeel te regtvaardigen. Hoort slechts, hoe de *Boheemsche* lands stenden, de verjaging der Jezuiten, voor hun volk als ook voor alle andere volken, in eene proclamatie regtvaardigden: »zij, de Jezuiten, zijn eene vergiftige sekte, welke hunne eigene heerschappij, als ook die van den Paus, (dus niet de christelijk katholijke leer) overal wilden oprigten, zij stookten, om dit oogmerk te bereiken, de overheden tegen hunne onderdanen en deze weder tegen hunne overheden op; zij trokken de groote goederen aan zich, zij mengden zich in de staatkundige regering en leerden overal, dat alle, die zich niet aan de (roomisch) katholijke kerk overgaven ketters waren, aan welke men noch trouw, noch geloof verschuldigd is, enz.» Zoo werd in de *Russische* dagorde van den 25 Maart 1820, waarin de misdaden der Jezuiten uitvoerig werden opgegeven, en waarin de reden waarom de regering zulk eenen beslissenden maatregel genomen heeft, duidelijk werd kenbaar gemaakt, door het geheele *Russische* rijk geboden, dat alle medeleden der Jezuitenorde, allen gezamenlijk, over de grenzen van *Rusland* en *Polen* moesten gevoerd worden, en onder geen vorm of benaming, ooit weder daarin mogten terugkeeren, dat hunne scholen en collegiën moesten opgeheven worden, hunne goederen ingetrokken, en ten voordeele der

katholijke kerk in *Rusland* moesten gebruikt worden.» Gelijke oorzaken, gelijke werkingen. Wanneer de staatsburgers in den staat tegenwerken, aan den val der staatsgesteldheden met geregelde kracht arbeiden, de vrijheden des volks door heerschzuchtige oogmerken ondermijnen, kwalijk gezinden bij elkander roepen, en eenen hoofdslag voorbereiden, dan moeten de regeringen met ongewone kracht en met nadruk tegen hen handelen, het gevaar dadelijk dempen en door eenen *coup d'état*, die de noodzakelijkheid beveelt, den slag afwenden en deze oproerlingen doen treffen, van deze moeten zij zich echter verzekeren als hoogverraders, hen bestraffen als groote misdadigers, hen verbannen en alzoo schadeloos maken; wie zijn nu de ergste verraders, de grootste oproerlingen en zware misdadigers anders dan de slechte scharen van Loijola, die tot schande der regeringen nog in vele landen huizen. Gelijke oorzaken, gelijke werkingen. Weg met hen. Kan men ze niet in éénen nacht, zoo als in *Spanje*, verzamelen, dan zijn er toch verscheidene middelen en wegen, om hun, in langeren maar toch altijd korten tijd, hun afscheid te geven en uit het land te verbannen. Volstrekt geene toegegevendheid.

Hef de Nunciaturen op. Wij hebben dezelve reeds doen kennen. Sedert de roomsche afgezanten met hunne lijfwachten, de jezuiten, zich als Nunciën vestigden, en met wereldlijk kerkelijk pauselijke magt werden voorzien, hebben deze ijverzucht, wantrouwen, haat en tweedragt gezaaid, door verscheuringen en voorzorgen, door overmoed en zich gelijkblijvende volharding, de van ouds bestaande eendragt verzwakt, vermindert en doen verdwijnen, en door vele snoode geweldadigheden hebben zij velen met spot en hoon beladen en tot afhankelijke schepselen van den pauselijken stoel ge-

maakt. »Zij hebben verstoord en uitgerukt, verstrooid en bedorven, zoo als zij goed vonden,» volgens de volmagt van den legaat CAPUZINUS DE AUREOLO. Ofschoon zij niet zelden, in hunne trotsche aanmatigingen en hun hoogdravend gedrag bestreden, en door enkele regeringen tot de orde verwezen werden, gaven zij toch niet toe, volgens hunne roomsche grondregels; maar hielden den slangenkop des te stouter in de hoogte, wanneer men hen om raad vroeg in kerkelijke aangelegenheden, of wanneer zij door scheiding partijschappen konden verwekken en zich noodzakelijk wisten te maken. Op den achtergrond van al het kwaad, dat door de Jezuiten gesticht en gezaaid werd, staat de Nunciatuur, deze ziet de werkingen der Jezuiten aan, regelt dezelve, en leidt hen; verdeelt, ondermijnt en verwart door hen, onder het misbruik der onschendbaarheid van derzelver persoon, als zijnde de gevolmagtigde minister van zijne heiligheid den paus. Hoe veel kwaad hebben de Nunciën niet veroorzaakt met behulp der Loyolisten. De godsdienstoorlogen zijn hun werk. Zoo als de Nuncius in 1656 den godsdienstoorlog veroorzaakte, zoo wendde de Nuncius CARRACCIOLI, in het begin der achttiende eeuw, alles aan, om de partijen in *Zwitserland* zoo verbitterd te maken, dat de oneenigheden op nieuws in eenen formeelen godsdienst- en burgeroorlog uitbraken. Waar ontsprong de bron van al de tegenwerpingen in de laatste jaren in verschillende regeringen? Wat was de oorzaak van bijna al de burgeroorlogen? Van waar kwamen de opstokingen in zoo vele staten? Van waar werd het volk tot tegenstand en tot oproer tegen de regering voorbereid? Op wien ligt de bloedschuld? Wie is de oorzaak van den zwaren druk die op vele volken rust? Moet men de oorzaak van al deze gebeurtenissen niet bij de Jezuiten zoeken?

Ja, zonder twijfel. *Zoo* in de kloosters als in de kabinetten van den Nuncius werden deze plannen ontworpen en goedgekeurd. Waartoe dienen de Nunciën? Toen in 1817 een der Nunciën, CARLO ZENO, met pauselijke volmagt naar *Baden* ging, omdat het *Badensche* Bisdom onder de Nunciatuur van *Lucern* behoorde, werd hij door den Groothertog terug gewezen, dewijl deze geen Nunciatuur begeerde, even zoo min als hij zijne landskerk onder eene Nunciatuur wilde gesteld hebben, noch dezelve het genot der *Duitsche* en wettige vrijheden wilde laten ontrooven. Toen de Paus in de *Hanzeesteden* eene Nunciatuur wilde oprigten, weigerden deze protestantsche steden dit *Italiaansche* geschenk aan te nemen; zij waren bevreesd voor deszelfs overweldigingen, als ook voor de Jezuiten. Zoo verzetten zich de voorouders der Zwitsers, in den tijd van Paus PIUS V, tegen de aangeprezene Nunciatuur in het eedgenootschap, daar zij al het kwade wel vooruitzagen, dat daaruit zoude voortkomen. Zij wilden eerst weten, met welken last zij komen zouden, ook, dat zij niets zouden begeeren, dat met de regten en vrijheden der eedgenooten streed. Toen zij echter hunne toestemming eindelijk aan den Paus gaven, tot het oprigten eener Nunciatuur, waren zij echter nooit zoo zorgeloos, als in onze dagen, in het dulden en in het opzigt van de wanorde der legaten. Hunne wijze van handelen, waarop men nu geen acht slaat, bestond daarin, dat zij elken Nuncius, die den moed had om zich onbevoegd in hunne wereldlijke en kerkelijke aangelegenheden te mengen, en zich het regtsgebied in het land toe te eigenen, zonder verdere omstandigheden uit het land joeg en voor altijd uit hetzelve verbande. Hierin bestond hunne staatswetenschap. Op deze wijze moest de Legaat SAMSON in 1519 met schande aftrekken, en zijne afzetting werd gebiedend van LEO XII geëischt, daar

zijne dwaalbegrippen strekten tot den ondergang der zielen en tot openbare schande der Godsdienst. Zoo verzetten zich verder de eedgenooten tegen den Nuncius Buonhomo in 1579, die, daar hij onbekend was met het karakter des volks, begon met de roomsche grondstellingen, met *Italiaansche* hardvochtigheid, in uitoefening te brengen, en die geloofsdwang, inquisitie en ketters regtbanken in de dalen der *Alpen* trachtte op te rigten. Op de bondsvergaderingen werd tegen hem het volgende besluit genomen: »dewijl deze legaat in het eedgenootschap veel onrust gesticht heeft, zal men hem niet meer toestaan om listige rondreizen te doen; zijne werkzaamheden zullen niet achterhoudend mogen zijn; maar moeten voor den openbaren landdag gebragt worden. Daarom zal men de nieuwigheden van den tegenwoordigen Nuncius niet meer toestaan, en men zal het welzijn des vaderlands verkiezen, boven de handelingen van eenen Legaat, die met de oude gebruiken en gewoonten van het volk onbekend is.» Dit hield Buonhomo slechts voor bedreigingen en voor windmakerij, maar het was voor hem een scherpe Noordenwind, die zijn gedrag deed verstijven. De eedgenooten spotten er niet mede, maar joegen den onbeschaamden over hunne grenzen. Schande en levensgevaar vergezelden hem. Maar, helaas! de booze geest der Nunciën (de Jezuiten) bleef in het land. Zoo eischten de katholijke *Lucerners*, na den voor hen zoo ongelukkigen afloop van den godsdienstoorlog, met geweld van den Paus de afzetting van Caraccioli, die in 1712 dezen oorlog had doen uitbarsten, met de aanklagt, dat hij »de geestelijken tot godsdiensthaat had aangezet, met het oproerige janhagel, dat geene stem heeft, den oorlog had doorgedreven, dat hij niet naar den raad van wijzeren gehoord en aan het gemeenebest eene onherstelbare schade toegebragt had,» enz.

Zijn de hedendaagsche Legaten van eene andere soort, van beter karakter of van edeler gedachten? Wat antwoordt hun gedrag, hunne verbinding met de Jezuiten hierop? Welk eene afbeelding geeft deze spiegel van hen? Is niet denzelfden ouden geest, hetzelfde boosaardige oogmerk in en met de Nunciën?

Wat moet er eindelijk nog gedaan worden? Gij regeringen van protestantsche landen, beschouwt de verschillende sekten en scheidingen in uwe kerk met meer ernst en met een oplettender oog. Houdt een grooter en strenger opzigt over hunne reizen en oogmerken. Verdraagzaamheid is edel en christelijk, maar zij heeft ook hare grenzen; de vrijheid in de leer is in eenen vrijen staat een kostelijk goed, maar heeft ook haar eindpunt. Dikwijls wordt de verdraagzaamheid door de separatisten misbruikt tot onverdraagzaamheid tegen de kerkelijken, en de leervrijheid tot leervermetelheid, dat is: tot overtreding. Daarin ligt reeds de geest der Jezuiten. Hunne grondstellingen, zoo als: de tegenstand tegen alle wetten en verordeningen, zoo als b. v. bij de herdoopers aangetroffen wordt; de jezuitische grondstelling dat school en wetenschap ijdel en nutteloos zijn, verwilderen den mensch en maken hem tot een kind des duivels; de haat en trotsch tegen alle schoolvoorstanders, tegen alle schriftgeleerden, waarvoor men zich moet wachten; de verdraaide leeringen over het geloof, boete en boetvaardigheid, die bij de mijstieken en aan hunne geloofsartikelen eigen zijn; de gevaarlijke gevolgen, die voor alle maatschappelijke betrekkingen voortkomen uit de grondstelling, dat, diegene die eenmaal in de genade van God staat, niet meer zondigt, dewijl het ligchaam slechts zondigt, en dit behoort aan de wereld, de ziel echter, die reeds in Gods rijk is, en van den dood tot het leven is doorgedron-

gen, is van alle zonden en bevlekking bevrijd; de heerschzucht en het strenge opzigt over kerkelijke plegtigheden; de vervolging van anders denkenden; de hartstogten, die tot wraakzucht en tot haat opwekken; de verschillende grillige zoogenoemde stichtelijke oefeningen, die geilheid en wellust opwekken en de schaamteloosheid tot aan het dierlijke drijven; de nachtelijke zamenkomsten, in de duisternis, tot dierlijke zwelgerijen; de treurige gevolgen in het huisselijk leven; de tweedragt onder de familiën en huisgezinnen; de verwerping en verdoeming der doopplegtigheid en het daarmede naauw verbondene onderrigt der katechisatiën door behoorlijke onderwijzers der kerk; de ten uiterste beklagenswaardige, jammerlijke, verstandelooze en daardoor geheel verwaarloosde opvoeding der jeugd; de daaruit voortkomende, hartbrekende vooruitzigten voor den staat; de dooding van alle zachte en heiligste gevoelens, van alle burgerpligten, van alle vaderlandsliefde. Verraden zulke grondstellingen met hunne uitwerkingen, zulke voornemens met hunne gevolgen niet den geest van het Jezuitismus, die hetzelfde oogmerk der verstandsdooding, der geestverwarring, het groote oogmerk der verduistering, schoon navolgen? Stemmen de Jezuiten niet hierin, als ook in den haat tegen alle wetenschappen en tegen allen vooruitgang, ja zelfs tegen den staat en de kerk, met de Separatisten en derzelver bastaardsoorten overeen? Maken deze de vorderingen der Jezuiten niet zeer gemakkelijk? Werken zij elkander niet door zedekundige overeenkomst in de hand, tot onderdrukking der hervorming, van derzelver kostbare goederen, de protestantsche denkvrijheid, en van het zuivere christendom? Maar wij willen niet herhalen, wat wij reeds boven hebben voorgesteld over deze bemoeijingen der Jezuiten in de belijdenis der hervormden en over de vruchten, die deze

bemoeijingen voortbrengen. Het gebeurt echter ook, dat het Jezuitismus in de katholijke en in de protestantsche kerk dezelfde bewijzen aanvoert, het vernuft voor een goddeloos werk uitmaakt, dat zich tegen God verzet, en even als de duivel, slechts op buit uitgaat en nooit iets goeds stichten kan.

Moet men niet met open oogen en met ontsloten ooren erkennen, dat zulke oogmerken der Separatisten, Dissenters, Herdoopers en hoe deze duisterlingen in ons land ook mogten heeten, slechts daarop doelen, om het fondament van den staat, de zuilen, die ons dragen, te ondermijnen, den val van het vaderland te] bevorderen en ons hervormd geloof te doen wankelen? Iedere regering en ieder onderdaan, hetzij hij gezworen heeft er voor te zorgen, of dat hij het als christen verpligt is, zie dus toe, dat men den kinderen niet datgene onttrekt, dat het kostbaarste is, dat God hun gaf, namelijk: het vrije gebruik des verstands, de vrijheid om te denken, het verkrijgen van wetenschappelijke kennis en kundigheden en het onverzwakte gebruik van alle krachten tot den opbouw van het ware rijk Gods! Zijt gij niet daar, om te zorgen, dat de kinderen achting voor de overheid en voor de wetten, eerbied aan de christelijke kerk, hare gebruiken en eischen, gehoorzaamheid in de uitoefening van alle burgerpligten en christendeugd, en trouw aan het vaderland worde ingeboezemd? Moet gij niet zorgen, dat een ieder, die de vrijheid en de regten des vaderlands wil genieten, ook zijne eigene pligten vervult; dat, al wie aanspraak maakt op de bescherming van den staat voor zijn eigendom en zijne persoon, als ook op de hulp van den staat tot bevordering van zijn beroep rekent, dat dezulken ook de lasten van den staat dragen, dat derhalve geen mensch, als vrij burger in een vrij land, zich mag onttrekken, ja, dat hij zelfs zijn leven moet

opofferen, daar, waar de staat hetzelve eischt tot verdediging van het vaderland en der constitutie? Wanneer nu al deze zorgen, in naam des volks en van deszelfs welvaart op u rusten, verstikt dan, in de kiem, den boozen geest, die zijn best doet om onzen kinderen deze goederen te ontrooven, om de regten ongeldend te maken en om de pligten der onderdanen te verlammen. Gij weet, dat al het drijven van deze geheime zamenkomsten daarop neder komt, om den zelfstandigen staat nadeel te doen, de op zich zelf staande protestantsche kerk te doen wankelen, en eene bukkende dienstbare dwingelandij in den staat en in de kerk daar te stellen. Kunt gij dit Jezuitismus, zoo als het in de hervormde landen leeft, zoo rustig toezien, zoo oogluikend verdragen, zoo ongestoord laten opgroeijen en werken? Het is toch zeker niet uwen wil, dat iedereen geloovig en berouwhebbend, vroom, onderdanig en aanbiddend, pelgrimsreizen onderneemt naar de oude onvrije kerk in *Rome*, en aldaar het vrije verstandsgebruik, de protestantsche belijdenis, den Bijbel en het vaderland, als dwaalbegrippen leert vernietigen en verdoemen; of ZWINGLIUS, LUTHER, CALVIJN vervloeken, en de vaders, die hen in het hervormde geloof hebben opgevoed verketteren, of om de moeders, die hen in de hervormde kerk hebben gebaard te verloochenen, en eenen lofzang aan te heffen voor de alleen zaligmakende verdnisteringstheoriën, alsook eenen gelukwensch uit te roepen voor de verdoemingsregelen, die hen het vrije gebruik van hunnen wil en van hun verstand ontroofden?

Kort en goed! wanneer wij de Separatisten in de protestantsche kerk, naderbij beschouwen, alsook het doel, dat zij zich voorstellen, en de middelen, die zij daartoe aanwenden, trachten te doorgronden en te leeren kennen, dan zullen wij tot dit ware besluit komen: de geheime zamenkomsten en

de overige verzamelingen van deze Separatisten, Herdoopers, enz. zijn niets anders dan Jezuitische oefeningen; hunne leeraars en predikers zijn Jezuiten, of zij dit loochenen of niet; zij gelijken geheel en al naar de Jezuitische verzamelingen, deelen bijna dezelfde verstandelooze en smakelooze traktaatjes uit, en hechten hetzelfde gewigt aan de uiterlijkheden, aan het knielen, wringen der handen, slaan op de borst, zuchten, verdraaijingen der oogen, vrome houdingen en andere huichelachtige werken en hebben in hunne dweeperijen en in hunne trekkingen, even zoo als het Jezuitismus, niet minder dan met duivelen en engelen, en met verschijningen van Jezus te doen. Is het met hen eindelijk tot eenen doorbraak gekomen en hebben zij in hunnen trotschen waan de genade verkregen, dan is hun gelaat gelijk aan dat der Jezuiten, zij zeggen dan: »hetgeen in de wereld zonde genoemd wordt, is bij ons uitverkorenen geene zonde meer, wij kunnen niet meer zondigen," en daarmede hebben zij voor zich een voorregt gekregen, om elke misdaad te mogen begaan. Daar waar de geest van het Jezuitismus heerscht en werkt, grijpe men denzelven aan met vaste hand en verbanne denzelven met eenen ernstigen wil. Zwaai den staf der geregtigheid over hen, waar gij hen bemerkt, en gij zult daardoor aan het vaderland vrede, aan de burgers den zegen van het christendom en aan elke familie huisselijk geluk schenken.

BESLUIT.

Een ieder beschouwe dezen spiegel of afschildering der Jezuiten niet vlugtig, maar met een nadenkend oog. Dezelve is op daadzaken, en op ondervindingen gegrond, en verdient, wanneer men niet wil dat de godsdienst en het christendom, de vrijheid en het vaderland, opvoeding en vorming, geluk en welvaart te gronde gaan, eene ernstige overweging en eene trouwe opvolging. Daarom zij het onze eerste pligt, om deze overgroote aanwas van Jezuiten, daar waar zij zich aan den stam van het vrije vaderland vastgeworteld hebben, uit te rukken, alsook om een cordon om de grenzen tegen hen te trekken, opdat zij dezelven niet als eene aanstekende pest overschrijden. Er bestaan wetten tegen vergift; maar welk vergift is grooter, scherper en doodelijker dan de Jezuit?

Hoort nu nog tot besluit, hoe de Procureur-Generaal Mouclar, in deszelfs, *Compte rendu des constitutions des Jesuites*, de Jezuiten afschildert: «zij zijn staatkundige bedervers van alle regeringen, vleijers der grooten en van hunne hartstogten, bevorderaars van het Despotismus, om het verstand te onderdrukken en zich van de regering meester te maken; zij zijn vijanden der wetten, welke zij wederstreven, en lasteraars van diegenen, welke de regering en den staat opregt lief hebben. Zij wapenen de koningen met ijzeren schepters en de onderdanen met dolken. Zij raden de dwingelandij aan, en onderwijzen den tirannenmoord; zij verbinden tot hun voordeel de gruwelijkste onverdraagzaamheid met de

grootste onverschilligheid voor de grondstellingen der godsdienst en der zedekunde; zij veroorlooven alle ondeugden, en vergeven u niet eens de woorden en daden, die niemand verstaat; zij behouden de afgodendienaars, welke hun nuttig zijn, en vervolgen de christenen, die hun geen vertrouwen schenken, enz."

Wat moet er gedaan worden? **WEG MET DE JEZUITEN EN MET AL HUNNE MEDEHELPERS!**

LIJST

van eenige Werken over de Jezuiten,

zie Voorrede, bl. vi.

Dr. Sylv. Jordan. Die Jesuiten und das Jesuitismus. *Leipz.* 1839.

J. Ellendorf. Die Moral und die Politik der Jesuiten. *Darmstadt* 1840.

J. B. Leu. Beitrag zur Würdigung des Jesuitenordens. *Bern* 1840.

Die alten und neuen Jesuiten. *Sursee* 1840.

Michelet et Quinet. Les Jesuites, etc. *Paris* 1843.

Van dit laatste is eene Nederduitsche vertaling uitgegeven te Amsterdam, bij G. Portielje.

blik-

ver-

